Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вlашагlхета!

Серло

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадуьл 1923 шера дена ◆ ШИНАРА, 21 ИЮНЬ, 1983 ШУ. ◆ № 7[illegible] (8795). ◆ Мах 3 кеп.

ПАРТЕ ПЛАНАШ — ХАЛКЪА ПЛАНАШ

КПСС ЦК июньски (1983 ш.) Пленума а СССР Лакхехьарча Совета бархIлагIча сессе а материалаш уьйла тIаяхийта Iомаеш ба Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхой

НХЫ А ДИКАГIА КЪАХЬЕГАРГДА

Тха совхоза коммунисташа, берригачу къахьегамхошна чIоагIа уйла еш ладийгIад ЦК Пленуме КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Ю. В. Андропова даьча къамаьлога. Къоабаьяь хьаллаьцай цун программни положенеш дывоцаш.

Доккха дикахетар хинна къахьегаш ба механизатораш хьайбаш леладераш, юрта баха берригa нах КПСС ЦК Генеральни секретарь новкъост Ю. В. Андропов СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председателалла харжарах. Цо хьахьокх партеи паччахьалкхени сий вIаши къоастаде йиш йоацилга, партеи халкъаи хьалкъал а лоIам а цаI хиларах тешал долга.

ДIахо йодача хана Даьхен экономически а оборонни а ше чIоагIбера доккха даькъа лаца дезаш ба юрта боахама къахьегамхой. Цу хьаньехьа ше къамаьл деш новкъоста Ю. В. Андропова аьнад: «Экономически даькъера керттера декхар — къахьегама овсарле кардинально лакхъяр. Цу даькъе эггара лакхагIа болча дукен боарема тIаяхача гIерташ хила деза вай».

Уж боккха чулоацам болаш дола дешаш ларде а лаьца тIатеIIа къахьегаш ба тха совхоза болхлой. Со санна ковртолаш, нхееш ба Евлоев Хьажбийкар, Аушев Ювгай, Итазов Исраьил, Евлоев Ахьмад, нхы механизаторш. Тхоаште могар ду оаха уж дика хьувкъаяр», иза ца кхобеш къахьийгад дIаоеш, кхы тIа эшаш дола гIулакхаш деш. Овха доий декхад ковртолаш кхеярен уж пачхьалкхенга йохкарен планаш тIехкхоачаш.

I. УГУРЧИЕВ,
Назрановски района «Экажевский» совхоза звеньевой, Нохч-ГIалгIай АССР заслуженни механизатор.

СО ДОГ ТИЙША Я

Iалаьмата чIоагIа гIадъахаи доладаь деши тIаийцай аз а са новкъостиш а КПСС ЦК июньски (1983 ш.) Пленуман СССР Лакхехьарча Совета бархIлагIча сессен материалаш.

Пленуме ше къамаьл деш новкъоста Ю. В. Андропова аьлар: «Хьаьзацарга вай, масала, пачхьалкхен а обществени а вахара доккхачу декъах йола решенеш тIаийцара порадок. Цунна дIахо демократизеци яра йола тоцонаш йолаш я. Сона дегадар да цу тайпарча решеней проекташ къахьегамо коллективашна тIатIа йеракIа юсдар: профсоюзашта, комсомола, кхечча организацешта лоттараш йоагIаш болча моттигашка тариел ца дика дахка а дарг ца хилар, къахьегамхой предложенеш чIоагIа терраш тIаахийна бацон хийра».

Коллективизма уьне айо, общественни дешаш къастадеча даакъа ааца, хьинаре къахьега гIальех цо дешаша хIара сог.

Со дог тийша я Пленумо а сессе а решенеш кхоачашъяра берригача советски наха санна, Нохч-ГIалгIайчен къахьегамхоша а хьинаре дакъа лоацаргдилара.

Цул совгIа, Iалаьмата аз доккхаал деш кхы цхьайоза хIама а да — КПСС ЦК Генеральни секретарь новкъост Ю. В. Андропов СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председателалла хержар.

Наьа дукха тешаш луиш тIа чIоагIа сий деш из хилеро тешаш ду Даьхен экономически а оборонни а иза чIоагIбе, термоядерни тIом дIаааа порадo цун вIаштIехьдаргва пара.

Р. УГУРЧИЕВА,
«Чечингушавтотранс» треста автотранспортни предприятие [illegible] диспетчер.

ЯЛАТ ЧУЭЦА ДОЛАДАЬД

Гудермесски района боахамашта юкъе эггара хьалха мукх хьакха болабаьб «Червлёногорский» комсий совхоза механизатораш. Из дьалхебаьб 88 гектара тIа. ХьалхагIа кхайка гонахьаре йистош а хьекха дIаболабаьб комбайнераша шоай болх.

Хьакхари ардари къаьсткъаьста а долаш чуэц цар ялат. Хьалхарча шин дийнахь 37 гектара тIара мукх хьекха Iобилаьб комбайнераша.

Шоашта могар ду йоккха балха опыт йолаш болча механизатораша из бехктоккхаме болх дерттIа чакхбакхара, цхьанкха хIама ца лойташ шоаш хьоакхедаь ялат чуэцара. ХIаьта шоай декхараш къаьстта дика кхоачаш ду совхоза дикагIболча комбайнераша Мизиналов Iалаудин Хамуев Вахаси. Шоай балха нормаш тIехкхоачашьярал совгIа боккха терхам тIабохийт цар ча дукхагIа хилийтара ма могга мукх лохагIеи цIенагIеи хьакхара.

Из ьерда а ьерда чуйиша баьича хьакха доладергдолаш да 210 гектара тIара кIа а. Ялат чуэцача деношка овсарле лакха йолаш болх бера цIенхаштта юкъйоахийтаб совхоза шофераш а.

— Лоацачча юкъа дерриге ма бола ялат чуйита дакъахара дерриге тхоай низам оарцагIдьахад оаха, — йоах совхоза директора Дзинхотов Лема Хасмагомедовича. — Укх деношка хиннача КПСС ЦК Пленумо тIаийцача решенеша дегаш гIоадьахьа къахьегаш ба совхоза болхлой.

С. ТОВСУЛТАНОВ.

СУРТАШ ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) комбайнер Мизиналов Iалаудин, шофер Шадиев Мохьмад (лакхехьа), ялата кхайка гонахьа кхе дукхаш я комбайн (лохехьа).

В. ЮНЦЕВИЧА суртаж.

ХЬИНАР АЙДЕННА...

Къаьстта чIоагIа уйла тIаяхийта Iомаеш ба Грозненски опытно-хьоахама бурув тохара баьхий управлене бурувдеттараш КПСС ЦК июньски (1983 ш.) Пленума решенеш, цига КПСС ЦК Генеральни секретара новкъоста Ю. В. Андропова даь Iалаьмата кIоарга чулоацам бола къамаьл.

Хьинаре къахьегарна жол лу лаьттан чениш техкераша КПСС ЦК июньски Пленума, СССР Лакхехьарча Совета сесса решенешта. ДIабахача ихе бетта дерригача техникоэкономически хьокхамий план тIехкхоачашдир цар. Пачхьалкхен планагIа лаьрхIачул совгIа техир 656 метр бурув. Политически къахьегамеи хьинар айденна болх беш бола бурувдеттараш уж толамаш тIа-тIа тоадеш къахьегаш ба укх деношка.

Социалистически хьье хьалха латташ, къаьстта дика къахьегаш я Х. Д. Гадаев керте латтача № 120 — Эльдарова яхача буровой коллектив. Ер шу доладелча денз йиъ эзар метр бурув а теха, пачхалкхен план 116 процент кхоачашъяьй цо. Кхы а дикагIа болх беш я из укх июнь бетта. ХIаналехьа бурув тохара ах шера план кхоачашъяьй цо. Иштта дика къахьегаш ба ихе бетта бурув тохара план 107 процент кхоачашъяь бола Е. А. Базилевский керте латтача буровой бурувдеттараши ихе бетта задани 131 процент кхоачашъяь бола М. Л. Джандарова кулгалдеча буровой лаьттан чениш техкераши. Партеи правительства еча йоакхоана жоп а луш иштта къахьегаш йола бригадаш кхы а атташ я бурув тохара баьхий управлене.

Вай хьамсарча Даьхен иза чIоагIбара, дуьнен тIа машар хилийтара тIехьа къовсам лоаттабеш хиларах дерригача халкъо чIоагIа лоархIаш а сий деш а вола КПСС ЦК Генеральни секретарь новкъост Ю. В. Андропов СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председателалла харжарах бола хоам боккха кхаъ хинна тIаийцар УБР берригача бурувдеттераша, инженерно-технически болхлоша, гIуллакхерча наха.

Д. ГАБАЕВ,
Грозненски УБР коккхагIвола инженер.

ГЕТТАРА РАЬЗА БА

Дег тIара къоабалдеш тIаийцар тха бригада къахьегамхоша КПСС ЦК июньски (1983 ш.) Пленума, иттазлагIа хержача СССР Лакхехьарча Совета бархIлагIча сессе соцамаш. Къаьстта боккха тоам бир тхона Генеральни секретара Ю. В. Андропова Пленуме даьче къамаьло. Коммунизм хьаяр, дуьнен тIа машар хилийтар, советски халкъа хьаштий духьа партеи, советски халкъои дIахо йодача хана де дезача гIулакхий ниъ хьахьокхаш да из.

Йоккха дегагIоале хинна тIаийцар тха коллективо Ю. В. Андропов СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председателалла харжарах СССР Лакхехьарча Совето баь соцам а.

Пленуме къамаьл деш Ю. В. Андропова боккха теркам тIабахийтар къахьегама овсарле лакхъяра. Цу гIулакха хаддаина йоакхо ю тха бригада а. Цудухьа дика да хьокхамаш. Масала, планага хьежна укх шера хIара гектара тIара 30 центнер мара фуальякха хьажкIаш йоале а, кхоачаш хул тха уж йохкаре цхьайтталагIча пятилетка план. ГIуланх иштта дале а, къахьегама овсарле лакхъяра кхы а дукхагIа йоакхо а еш, укх шера хIара гектара тIара 80 центнерал кIезигагIа йоацаш хьажкIаш чуя соцам баьб тха коллективо. ЛаьрхIар кхоачашде иза дIакхоачаргхиларах теш. ХIане аьлча, шиъ ханнахьеи дика фу тоссаши бIаьсти дIайийна хьажкIаш дика дегIайоагIаш я тха.

Вай Даьхен иза чIоагIбара тIеераэль Кхачан программа кхоачашъеча ма тулла доккхагIа даакъа юкъедахьар духьа иза дIакхоачар деш къахьегаргда тха коллективо дIахо йодача хана а.

Б. САИДОВ,
Шалински района «Джалка» совхоза бригадир, Социалистически Къахьегама Турпал, СССР Пачхьалкхен преме лауреат.

ШУРА ЙОХК

КПСС ЦК майски (1982 ш.) Пленумо чIоагIъяь мехка Кхачан программа кхоачашъеча шоай ма хулла доккхагIа даакъа лаца гIерташ пачхьалкхенга хьайбай продукташ йохк Малгобекски района Керда Редант яхача юрта бахаш болча наха.

Иштта, шоаш кхоабача доахангара шура йохк У. Льянова, М. Богатырева, Я. Султыгова, Ю. Льянова. Царех хIаране 100—170 килограмм шура ехкай. Кхы а дукхагIа — шиъшиа бIаь килограмм ехкай из Л. Чапановаси Хаматхановаси.

1 июнь хьатIаотташ бахача наха пачхьалкхенга 35 центнер шура ехкай. Из болх дика вIаштIехь а баьккха толаме дIахьо заготовитела М. М. Баркинхоева.

А. ЧАПАНОВ,
«Алханчуртский» совхоза керттера бухгалтер, юрта Совета депутат.

ДИКА ХОАМАШ

КПСС ЦК июньски (1983 ш.) Пленума решенешта хьинаре къахьегарца жоп а луш, дика къахьегама совгIат кийчдьа Октябрьски бурув тохара баьхий управлене бурувдеттараша. Ах шера план ханал дукха хьалха кхоачаш а яь, укх деношка уж бурув тохаш ба тIабоагIача июль беттакхоалагIча декадачоагIа. Ер шу доладелча таканарча денга кхачалехьа пачхьалкхен планал совгIа цар техад 1375 метр совгIа, бурув. ХIаьта июнь бутт боалехьа фу шера планал совгIа цар кхы а тохаргда 220 метр гаргга бурув.

Бурув тохарга дIабода мах лохбераш укх шера производствана баь пайда 22 эзар сом ба. Къахьегама овсарле лакхъяра задани 29,7 процент тIехкхоачашъяьй. Духьа из лактъяра чотагIа техад планал совгIа мел техе бурув. Юкъера лоьрIача хIаре станоаца бетта бурув тохара йолча сухале задани 34 процент кхоачашъяьй лаьттан чениш таккхараша.

Социалистически хьье хьалха латташ хьайоагIаш хиларца белгальянна а буровой начальникаш Еращенко Юрий Сергеевич, Стебнецов Петр Григорьевич, Коладко Николай Михайлович керте латтача бурувдеттарий коллективаш. Цар эггара хьалха рапорт деннад бурув тохара ихе бетта план кхоачашъярах.

* * *

Ше укх шера тIаийца доккхий социалистически декхараш тIехкхоачашдеш хьайоагIарех а Карабулакски химически реагентий заводе коллектив. Ер шу доладелча денз хIаназлехьа цо планал совгIа арахийцай шовзткъе эзар гаргга сома маьхза товарни продукци, цу даькъе 111 тонн тайп-тайпара химически реагенташ а йолаш. Задане совгIа мах-бахка яьккхай пхийтта эзар гаргга соме мехка товарни продукци.

Заводе болхлоша арахецача продукцега дIабодаш бола мах лохбара, кIезигчун а дукхечун а кхом бергах укх шера планал совгIа 75 эзар сом пайда баьб пачхьалкхенна. Къахьегама овсарле лакхъяра задани цIа ши процент тIехкхоачашъяьй цар. Соахка укх хана хинначул ши процент гаргга лакхъяьй из.

Предприятера сменашта юкъе белгальянна дика къахьегаш я Болтовская Вера Георгиевна керте латтача «А» яхача смена коллектив.

Б. ДОТМАРЗИЕВ.

Сийлен улга тIа яьккхай

ЦхьайтталагIча пятилетка кхоалагIча шера къаьстта дика къахьег Грозненски района «Ермоловская» яхача птицефабрика коллективо.

Иштта, ихе бетта планагIа доккха доагIар 140 тонн долаш коа тIарча салхазарий 141,4 тонн дуах дехкад. ДIадахача шера цу юкъа дехкачунна , шийсдича укх шера 61,8 тонн дукхагIа а дохьиеа.

Фабрика болхлоша пачхьалкхена фуаш доакхара план а тIехкхоачашъяьй. ПланагIа доккха доагIараш 7 миллионна 100 эзарн долаш дехкад 9 миллионн 42 эзари е соахка цу юкъа дехкача фуаш шийсдича — 40,6 процент дукхагIа.

Уж толамаш доалача хьинаре къахьийгад дукхача болхлоша. ХIаьта царна юкъе къаьстта белгалбаьннаб кIорига леладеш бола Ковраева Баяна Досаева Марьям. ПланагIа хила доагIар 8 грамм долаш хIара кIорига дийнахьа 11,7 грамм доаал Iотладеттадолийт цар. Цар юкъе баьнна къахьегаш ба Ахмадова Хьулимати Хатуева Дошкан. Цар а 11,1 граммага дIакхоачадаьд хIара кIорига дийнахьа IотIадеттадолийта доаал.

Дика болх бу котамаш леладеш йолча Лурахмаева Тамаре, Остроушенко Валентинас, Хамзатова Зайнапа, слесарь-оператора Дербишев Саидаудс. Цар доал деш йолча хIара котама кIалхара 19 фуъ хьаьш бетта, планагIа хила доагIаршн 16 долаш.

Коа тIарча салхазарий продукци йоакхачен кийчъечен, уж дебадеча 1983 шера хьалхарча ах шера план кхоачашъеча доккхий хьокхамаш залашах социалистически хьье котъяьннарг а лаьрхIа республиканзски Сийлен улга тIа яьккхай «Ермоловская» яха птицефабрика.

С. АУШЕВ.

СССР Лакхехьарча Совета соцам

«КЪАХЬЕГАМА КОЛЛЕКТИВАЕХ А ПРЕДПРИЯТЕШТА, УЧРЕЖДЕНЕШТА, ОРГАНИЗАЦЕШТА ДОАЛ ДЕЧАРА ЦАР ЛОАРХIАМ ЛАКХБАРАХ А» ДОЛА СССР ЗАКОН ЮКЪЕДОАЛАДАРАХ

«Къахьегама коллективаех а предприятешта, учрежденешта, организацешта доал дечара цар лоархIам лакхбарах а» дола СССР Закон тIаэцарца дувзаденна Советски Социалистически Республикай Союза Лакхехьарча Совето **соцам бу:**

1. 1983 шера 1 августе денз «Къахьегама коллективаех а предприятешта, учрежденешта, организацешта доал дечара цар лоархIам лакхбарах а» дола СССР Закон юкъедоаладе.

2. «Къахьегама коллективаех а предприятешта, учрежденешта, организацешта доал дечар цар лоархIам лакхбарах а» долча СССР Законага хьежжа ССР Союза законодательство хулга вIаштIехьдакхар СССР Лакхехьарча Совета Президиума тIадилла.

3. Белгалдаьча Законага хьежжа СССР правительстви решенеш хулга СССР Министрий Советагара хьадеха;

«Къахьегама коллективаех а предприятешта, учрежденешта, организацешта доал дечара цар лоархIам лакхбарах а» долча СССР Закона тIара хьайоагIача СССР министерствай, пачхьалкхен комитетий, ведомствай законодательства актий проекташ кийчъяра а хьачутелара а порядок белгалбе;

СССР Лакхехьарча Совета палатай заседанешка законопроект юцача хана депутаташа тийнача предложенешка, замечанешка хьажа, хIаьта царех лаьца доагIаш дола гIулакхаш чакхдаха.

4. «Къахьегама коллективаех а предприятешта, учрежденешта, организацешта доал дечара цар лоархIам лакхбарах а» долча СССР Законага хьежжа союзни республикай законодательство вIаштIехьдоаккхилга союзни республикай Лакхехьарча Советашта тIадилла.

5. «Къахьегама коллективаех а предприятешта, учрежденешта, организацешта доал дечара цар лоархIам лакхбарах а» долча СССР Закона проект юцарца дувзаденна цу органий балхаца бувзам болаш йола гражданаша еннa предложенеш, замечанеш юцилга а уж кхоачашъяра де деза гIулакхаш делга а халкъа депутатий Советашта, цар исполнительни распорядительни органашта, пачхьалкхен комитеташта а ведомствашта а, пачхьалкхен а общественни а кхыча органий кулгалхошта тIадилла.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель Ю. АНДРОПОВ.
СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Т. МЕНТЕШАШВИЛИ.

Москва, Кремль
1983 ш., 17 июнь.

ДОАКЪАРА А ЯЛАТА САННА ЙОАКХО Е

ДикагIа хилийта а гIерташ

РЕПОРТАЖ

Назрановски района совхоз-техникума къахьегамхоша араяьхача тракторий иза болча мотораша сомадаьккхар бIаь гектар дола, дукхача шерашка тIаювла буц дIайийна кха.

Буц хьакха йолаш Часыгов Ширвани Котиев Махьмадеи лелаеча агрегаташа.

Уллуерча кхай тIа болх болабу Кодзоев Башира. Ди хьалха хьекха буц гулъе йолаш цо.

Башира гулъьча аьлаз йол хьалхатеттеш йолча агрегатаца токхораш е волалу Даурбеков Асламгири. Сиха лел цун МТЗ-50 маркех йола трактор. Даурбекова иь токхораш аргIа деш боахкача Евлоев гIар Махьмадаген Iабазиген шиъ стогометатела дIаьхача «кулгаца» хьалкхуьдаю механизатора Барнев Назира.

— Назир, ма мекъа за хьо, сихагIа бе болх, — яхаш бегаш бу Махьмадеи Iабазеи. ВIаргагушше а дегIадоагIаш из цар хьалду аргIа.

Лакхбелар малх. ГIохъелар.

— Йол вIашкатохаш боахкараш, юхасоцабе шоай болх СалаIа. ДIахо буц хьокараца мара бергбац болх, — аьлна шIогIа тох доакъар Iалашдеча бригада кулгалхочо Гандалоев Исраьила.

ХIана а йаьь салаIа оагIора баьлар йол вIашкатохаш баьхка механизатораш.

— Йол Iуйрийен саррахьеи мара гулъьш оаха, — йоах Гандалоева. — ХIана ду оаха из иштта? Йол дукхагIа Iалашъяра. Геттара лоархIаме да из дика хилийтар а. Цу гIулакха къаьстта йоакхо ю оаха. Мишта? Iуйрийна, тхир тIаухлеча хава, баьшогIаш кIаьда а йолаш йол хьаэцаш тIа кегуш кIезига Iолег. Иштта хул сайрийна а.

Иштта болх беш 40 гектар хургдолча кхай тIера хIанзле 50 тонн гаргга бацха-дика люцерна йол кийчъяьй цу боахами доакъар Iалашдеш боахкараша.

Еррига а 140 гектара тIара хьекхай дукхача шерашка тIаювла буц. Цунах бIаь гектари тIера яр — къайбашта мошача доакъара.

Баьшах мукъадаьнача ндашка хIара гектаре шишша центнер а кхоачийташ минеральни удобрени а тоссаш хий дуллаш латт хIанз. Цу гIулакхо вIаштIехьдоалийтаргда шоалагIа буц хьакхиеза ха гартайоалае. Из кхозза хьакха дага ба цу боахаме.

Шин-кхаь дийнахьа укх кхай тIа де дезар даь а даьккха 90 гектара тIа кенаца цхьана нхееш йола люцерна хьакха йолаергья совхоза механизатораш. Геттара дукха моша доакъар даргда цигара. Цкъа хьекхачул тIехьагIа шоалагIа хьакхара дукхьал люцерна мара кургьаш цу кхай тIа. Цунах дика йол а курга. ХIаьта из тайла доакъар боахаме 200 тонн кийчдьа кIанзле.

Доахан Iангара дахара дукха моша доакъар эшаргда боахами. Цу гIулакха 220 гектара тIа силоса хьажкIаш кхею доакъар Iалашдеча бригада. Силоса из культура дIаювргья гурахьа дIадийна ялат чуийцачул тIехьагIа а. ХIаьта ча 5 эзар центнер Iалашде лерхI.

— Совзка кхоачам болла шн дикен доакъараш кийчдир тха боахаме. Цу гIулакхо вIаштIехьдалийтар хьайбаш толаме Iангара даха, — йоах цу совхоза керттерча агронома Султыгов Мохьмада. — Тхоай доаханна меттел промышленни предприятей гIонна долча боахамашка леладеча хьайбашта а тоъаргдолаш Iалашде лерхI оаха укх шера доакъар.

Е. ПРЕМЫСЛЕР.

Нов. С. А. Казарина «Нохч-ГIалгIай АССР заслуженни машиностроитель» яха сийлен цIи хиларах дола

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Машинашъяра даькъе доккхий гIулакхаш кертIдуаларах, общественни вахаре хьинаре даакъа лацарах «Нохч-ГIалгIай АССР заслуженни машиностроитель» яха сийлен цIи йойла Казарин Сергей Андреевича — СССР медицински промышленноста министерства «Союзмединструмент» яхача ВПО Гудермесски медицински инструментий завода директора.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель Х. БОКОВ.
Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Н. ПРАВЕНЬКИН.

гор. Грозный.
1983 шу. 17 июнь.

КЪАХЬЕГАМА КОЛЛЕКТИВАЕХ А ПРЕДПРИЯТЕШТА, УЧРЕЖДЕНЕШТА, ОРГАНИЗАЦЕШТА ДОАЛ ДЕЧАРА ЦАР ЛОАРХIАМ ЛАКХБАРАХ А ДОЛА

СОВЕТСКИ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ РЕСПУБЛИКАЙ СОЮЗА ЗАКОН

Предприяте, учреждене, организаце къахьегама коллектив социалистически общества керттера ячейка я, хIаьта СССР Конституцега хьежжа мехка политически, экономически, социальни дахаре шерра полномочеш чакхйоахаш а я. СССР-е къахьегама коллективай балха кIийле я производства средствашта социалистически доалахье хилари экономика планага хьежжа дегIаахари. Къахьегама коллективашка цхьана къахьег новкъосташха вIаши гIулакхаш леладеши вIаши гIо деши, Iалашду пачхаьалкхен, общественни, сага шийн хьашташ цаIаш хулга, хIаравар коллективана хьалхащкен коллектив хIара болхлочоа хьалхарен бехктокхаме хилара принцип чIоагIъелга. Къахьегама коллективай декхар да мехка материальни духовни рузкъаш дебадар, йолаш йолча ресурсаех дикагIа пайда эцар, коллектива члений, цар къахьегама, быта, салаIара хьалаш тоадара даим йоахо яр.

Тоэеннача социализма хьалашка производственни, общественни, пачхаьалкхен дахарера къахьегама коллективай лоархIам лакхлу, предприятешта, учреждененшта, организацешта доал деча болхлоша, колхозхоша, интеллигенце хьинаре даакъа лацара торонаш шерлу, боккъонца йола социалистически самоуправлени чакхйоанх, хIаьта из коммунизм хьаьча хана дегIаух.

Къахьегама коллективай балха тIа сакхетаме дисциплина а лакха организованность а йолаш, коллективай членаш инициатива а хьинар а гойташ; дуккхабараш технически кхоллама тIанхувш хилар производствана интенсификаци яра, Iилма - технически прогресс сихъяра, общественни къахьегама оасарле лакхъяра, советски наьха хьал-торо тоаяра, саг масе а оагIорахьара вIаштIехьваьнна хилара хиланза даргдоаца хьалаш да.

Коммунистически партеи Советски пачхаьалкхенон социалистически демократи дIахо дегIайоалаяра тIаберзабаь кинъ чакхбоаккхача хана доал деча къахьегамхоша даакъа лацарах хIара къахьегамхо шийн предприяте да шие волга, берригача мехка викал волга кхетадеш хила везарах йола ленински положени дерригIа кхоачашъю.

Предприятешта, учреждененшта, организацешта доал дара дIахо а демократизаци елга къахьегама коллективашка болх беча общественни организацей хьинар айдарца айхха дувзаденна да. Къахьегамхой политически санкхетам, цар культурни а профессиональни а боарам лакхбаларо, доал делген боахам лелабелген эргадоаккхаш тоадаро къахьегама коллективай бокъонаш шеръяра а общественна хьалхара цар бехктокхам чIоагIбара а эшар ду.

I. Юкъара положенеш

Статья 1. Предприятей, учреждений, организаций, къахьегама коллективаш

Предприяте, учреждене, организаце къахьегама коллектив — пачхаьалкхен, общественни предприяте, учреждене, организацей, колхоза, кхыча кооперативни организаце цхьана къахьегача берригача болхлой объединени.

Предприяте, учреждене, организаце структурага хьежжа цаI йолча къахьегама коллективана юкъе я цехий, отделий, участкай, бригадай, кхыча подразделеней коллективаш.

Къахьегама коллективаша, Советски Союза Коммунистически парте организацеша кулгал а деш, СССР общественни строй, вахара социалистически хьисап ма могга чIоагIдара а дегIадоаладара а тIаерзаь экономически, социальни, политически функцеш кхоачашъю, гIо ду производственни, общественни, пачхаьалкхен дахаре, предприятешта, учреждененшта, организацешта доал деча къахьегамхоша хьинаре даакъа лацара.

Къахьегама коллективай декхар а даьза даргдоацар а — лакха оасарле йолаш къахьегар, парте решенеш, советски законаш, правительства соцамаш, пачхаьалкхен планаш а договорни декхараш а кхоачашдара, балха эффективности дикали айяра, къахьегама, производственни, пачхаьалкхен дисциплина чIоагIъяра, коллектива члений къахьегамен общественно - политически хьинар айдара хаддаза йоахо яр, коммунизм хьалхерий моральни принципай уйланца царна кхетам балар.

Советски пачхаьалкхено къахьегама коллективашта хьакхолл шоашта тIадехка декхараш а шоай полномочеш а цар чакхъяхара хиланза даргдоаца хьалаш.

Статья 2. Къахьегама коллективаех доала законодательство

Къахьегама коллективаех доала законодательство латт къахьегама коллективай керттера бокъонаш а декхараш а, предприятешта, учреждененшта, организацешта доал дечара цар полномочеш белгалъеча укх Законах а, хIаьта ишта царга хьежжа къахьегама коллективай балха къаьст-къаьстача дешаех союзни республикаша арайоахача законодательства актаех а.

Къахьегама коллективаех доала законодательство толхадара бекке бараш оттаьча порядкагIа бехктокхаме оз.

Статья 3. Къахьегама коллективашка пачхаьалкхен Iаьдала а доал дара а организаци

Пачхаьалкхен Iаьдалеи доал дарен органаша СССР Конституцега а советски законашка а хьежжа шоай компетенце доазонашка демократически централизма лаьрда тIа Iалашду къахьегама коллективай балха пачхаьалкхено кулгалделга.

Къахьегама коллективаш хьеж халкъа депутатий Советашен царна отчет телача органашен шоашна дувца дIачутелача пачхаьалкхен, боахама, социально - культурни строительства дешашка, предложенеш тел шоай территоре тIа комплексни экономически а социальни а дегIаахара хьакъехьарча, хIаьта ишта йоагI-йоагIача моттигерча Советий компетенцех долча кхыча дешаех.

Къахьегама коллективашта хетарий цар предложенеши пачхаьалкхен Iаьдала а доал дара а органаша тергалъю йоагI-йоагIача предприятей, учреждений, организацей балхаца юзаенна йола решенеш тIанийеча хана.

Халкъа депутатий Советаша, цар исполнительни а распорядительни а органаша, министерстваша, пачхаьалкхен комитеташа а ведомстваша а, боахама органаша предприятешка, учреждененшка, организацешка лерттIа а боаррамагIа а болх байтара хьалаш Iалашду, къахьегама коллективай балха тIа демократически юкьараш дегIайоалаяра ма могга гIо ду.

Пачхаьалкхен Iаьдала а доал дара а органаша къахьегама коллективашка хоам бу шоай балхах, тIанийцача решенех, уж кхоачашъяра леламах.

Статья 4. Къахьегама коллективаша предприятешта, учреждененшта, организацешта доал деча даакъа лацара принципаш

Къахьегама коллективаша предприятешта, учреждененшта, организацешта доал деча даакъа доац укх тайпара:

пачхаьалкхен, общества, коллектива, сага хьашташ гармонично вIаши тар а деш;

администраце единоначали а къахьегамхоша доал деча шерра даакъа лацар а тардеш;

къахьегама коллектива бокъонийн декхарийн цхьоагIо йолаш;

къахьегама, производственни, пачхаьалкхен дисциплина, социалистически законность тIера ца доалаш леладеш, коллектива хIара члена бокъонаши законагIа доладеш хьашташи лорадеш;

коллектива члений къахьегама, общественно - политически хьинари творчески инициативеи, къахьегама коллектива полномочеш чакхйоахача цар даакъа лоацилга ма могга дегIа а доаладеш, саг масе а оагIорахьара вIаштIехьваьнна хургволаш эша хьалаш хьадеш;

предприяте, учреждене, организаце балха хьакъехьара дешаш коллективно дувцаш а къестадеш а;

критикеи самокритикеи дегIаккхувлаш, гIулакхаш тIарча наьхеи коллектива кхыча членийн балха масе а оагIорахьара мах беш, хьалхашка латтача декхарех бола коллектива члений бехктокхам айбеш;

предприяте, учреждене, организаце болх дIабовзийташ, цох коллектива членашка хан - хиннахьа хоам беш, общественни хеташ дар теркал а деш.

Статья 5. Пачхаьалкхени общественни гIулакхаш дувцачара къахьегама коллективай керттера полномочеш

ССР Союзеи союзни республикайн законодательствага хьежжа къахьегама коллективаша:

законий, къахьегама коллективай хьаштех йолча халкъа депутатий моттигерча Советий решений проекташ юкъ, дуцийта аьнна уттадеча пачхаьалкхен а общественни а дахаре кхыдолча дешаш дувц, царех йола шоай предложенеш тел;

халкъа депутатий Советий хоржамний комиссешка викалаш уттабу;

къахьегама коллективо оттабаьча халкъа депутатий Советий депутатий отчеташка, хIаьта ишта халкъа депутатий моттигерча Советий депутаталла кандидаташ, исполнительни комитетий, цар отделий а управленей а отчеташка ладувгI;

халкъа судахолла кандидаташ уттабу, халкъа судий районни (городской), халкъа заседателаш хорж, цар отчеташка ладувгI;

харжарйой тешам боабаь халкъа депутатий Советий депутаташ, халкъа судахой юхабехара дош гIоттаду, халкъа судий районни (городской) халкъа заседателаш юхабех;

къахьегама коллективашка даим болх беш йола производственни совещанеш, халкъа тIахьожама комитеташ, группаш, посташ, новкъостий судаш, кхыйола общественни органаш вIашагIъехк, цар отчеташка ладувгI;

пачхаьалкхен а общественни а дахара кхыдола дешаш дувц.

II. Предприятешта, учреждененшта, организацешта доал дечара къахьегама коллективай керттера полномочеш

Статья 6. Экономически социальни дегIаахара планировани счара къахьегама коллективай полномочеш

Къахьегама коллективаша:

даакъа лоац предприятеш, учреждененш, организацеш экономически а социальни а дегIаахара перспективни хIаьзарех планаш (балха планаш) уттаеча а юкъача а. Белгалъеча планий проекташ чIоагIъе дIачулу уж къахьегама коллективаш йийцачул тIехьагIа;

кхы тIа йолаш йола резерваши торонаши тергалъеш йола встречни планаш уттаю, тIа а ийю;

планаш а договорни декхараш а кхоачашдергдола, боахама расчет чIоагIъергйола а дегIайоалаергйола а гIулакхаш чакхдоах;

къахьегама оасарле, производства эффективность лакхъергйола, балха а арахецача продукце а дикал айергйола мероприятеш чIоагI а ю, чакх а йоах;

планаш, договорни декхараш кхоачашдарах, планаш хувцара бахьанех, производственно-боахама балхах хьахиларий хьакъехьа администраце беча хоамага ладувгI, эшаш хуле уж лакхе латтача органашка дIадовзийт.

Статья 7. Коллективни договораш уттадечара къахьегама коллективай полномочеш

Къахьегама коллективаша:

даакъа лоац коллективни договораш кийчдеча, уж дувц, предприятей организацейи профсоюзни организацеш цу договорашта кулг яздеши викал еш йола решенеш тIанийю;

коллективни договораш кхоачашделга Iалашдара де доагIар ду;

коллективни договораш кхоачашдарах предприятей, организацей профсоюзни комитетий отчеташка ладувгI; эшаш моттиг нийсъелча коллективни договораш тIера декхараш кхоачаш ца даьнах бехктокхаме озарах дола дешаш уттаду.

Статья 8. Социалистически доалахье лораелга, материальни ресурсаех дикагIа пайда эцалга Iалашдечара къахьегама коллективай полномочеш

Къахьегама коллективаша:

социалистически доалахье лораелга а из алсамйоаккхилга а Iалашдеш, боахам тесса лелабарцен халкъа рузкъан кхом ца барцен къовсам лоаттабеш, пачхаьалкхени общественни хIамаш лечкъайтаргйоаца гIулакхаш чакхдоах;

чура торонаш йизагIа гучаяхаран царех дикагIа пайда эцаран, нийса нормировани елга, бийдал, материалаш, энерги, доагор дикагIа а кхоам беш а дIаухийтилга Iалашдара, хIамаш зехьа ца йоайтара, производственни бран дIаяккхара оборудованех, машинех, кхыча керттерча фондех эффективнегIа пайда эцара тIаерзаь предложенеш а тел, де доагIа гIулакхаш а ду;

латтах, латтан чено, хих, хьунех, Iалама кхыча ресурсаех дикагIча тайпара пайда эцара эшар ду;

социалистически доалахье лораяра, материальни финансови ресурсаех дикагIча тайпара пайда эцарах дола законодательство телхадарах, во а стандартни йоаца а продукци арахецара бехке болга болхлой оттаьча порядкагIа бехктокхаме озарах дола дешаш уттаду.

Статья 9. Къахьегама дисциплина Iалашъечара къахьегама коллективай полномочеш

Къахьегама коллективаша:

администрацеи профсоюзни комитетеи хьачуенна къахьегама чура распорядка правилаш чIоагIъю, уж кхоачашъелга Iалашдара де доагIар ду;

къахьегама дисциплина хьалах дувц, из чIоагIъяра эшар ду;

къахьегама толам баьккхарах общественни поощрени яра гIулакхаш ду, моральни а, материальни а поощрени яра болхлой белгалбоах; пачхаьалкхен совгIаташ дала оттаьча кандидатурех шоашта хетар оал;

йолаш йолча порядкага хьежжа цу гIулакхашта лаьрхIа хьакъоастадаьча ахчан чотагIа новаторашта производстве хьалхалаттараштен, хIаьта ишта предприяте, учреждене, организаце йIаьлхача хана хьаьнала болх беча наха кхы тIа а льготаш гIойленаш уттаю;

къахьегама дисциплина телхаераш доартбоацаш дола хьал Iалашду, шоай къахьегама декхараш бе-башха доацаш леладеча болхлошкара доагIаш дар новкъосташха цIенхаштта хьадех; къахьегама дисциплина телхаярах коллектива членашта общественни взыскани ю (новкъосташха бехк баккхар, общественни выговор); къахьегама дисциплина телхаярех йола материалаш дIачутел новкъостий судашка юкъийта;

законодательствага хьежжа къахьегама дисциплина телхаераш бехктокхаме озара, кIеэнгагIа ахча луча хана хьежабелга а дIабоахилгах, шера баьча балха итогегIа а дуккхача шерашка болх барах йизла е цхьа даакъа премн, хадданза болх барах кхы тIа а отпуск ца луш битарах, чубаха цIенош далара аргIа тIехьъяккхарах, законодательства тIа белгалдаь кхыдола Iоткъамаш дарах дешаш уттаду.

Къахьегама коллектива бокъо я це енна взыскани ханал хьалха, из тIайилла шу далалехьа дIаяккха, хIаьта нагахьа санна коллектива члено керда нарушени ца ьене, хьанала болхло хилар цо хьахекха дале дисциплинарни взыскани ханал хьалха тIера дIаяккха е къахьегама дисциплина телхаярах администраце Iоткъама дер дола кхьдар дIадаккха аьнна дехар де.

Статья 10. Iилмани техникани карагIдаьннараш юкъедоаладара, болхлой творчески хьинар дегIадоаладара даькъера къахьегама коллективай полномочеш

Къахьегама коллективаша:

Iилма - технически прогресс сихъяра Iилмани техниканеи карагIдаьннараш, хьалхалатта технологи производствана, вахара кхыча доакъошка шерра юкъейоалаяра, къахьегам а доал делга а Iилман лерда тIа вIаштIехьдаккхара тIадерзаде гIулакхаш чакхдоах;

дуккха нах технически кхолламна, изобретательствана, рационализацена шерра юкъеозара, производства новаторий бокъонаш лораяра гIо ду; Iилман а Iилма-технически а обществаш изобретателий а рационализаторий а организацеш хьаллоац;

моральни стимулироване гIулакхаш юкъехкувл, керда техника, технологи кийчъечеи юкъейоалаечеи, толашагIйола опыт йоаржаеча хьинаре даакъа лоацача болхлошта поощрени ярах предложенеш тел;

Iилманеи техниканеи карагIдаьннараш юкъехкувлара чакхдаьхача гIулакхех, творчески инициатива, изобретательство а рационализаци а дегIаккхувларах администраце дечунга ладувгI, йоагI-йоагIаш йола рекомендацеш тел.

Статья 11. Къахьегам вIаштIехьбаккхара, цуна нормировани ярах тела рен даькъера къахьегама коллективай полномочеш

Къахьегама коллективаша:

къахьегама оасарле лакхъяра, болхлой кIеэнгагIа а болаш, балха ханах пайда эцилга тоа а деш оттаьчл планаш кхоачашъяра гIо деш йола къахьегам вIаштIехьбаккхара прогрессивни формаш юкъейоалаяр дувца гIулакхаш уттадеш а ду, чакх а доах;

персонал кIеэнгъярах кхоаьча алапен фондах, оттаьча порядкагIа, хIана йолаш йолча нормашца (заданешца) нийсдича дуккагIча йоараме балхаш даьча болхлошта стимулировани яра дешаш къестадеча даакъа лоац;

къахьегамга дIадохийтачун технически Iалашъяь йола нормаш юкъехкувлар шердара, уж кхоачашъяра хьанар Iалашдара тIаерзаь предложенеш уттаеча даакъа лоац;

къахьегамах алапи лулга, хIара къахьегамхочо балха юкъехьоча даькъага хьежжа алапи лулга Iалашдари из дукха е кIезига хилар коллектива балха тIа бухсоцаш хьахиннача тийша хулга чIоагIдари эргадоаккхаш тоадарах предложенеш тел;

бохлошта премеци материальни поощрене фонда чотагIа кхыдола ахчан льготаши лулга эргадаьккха тоадарах йола предложенеш юкъа а юкъ, хьал а лоац;

нормировани яран къахьегамах алапи хьежадаран хIана йолаш йола условеш леларда тIахьожам лоаттабу;

комсомольско - кагирхой коллективаш вIашагIйоахарах лаьца комсомольски организацена тела предложенеш юкъ, цу даьгъе шоай рекомендацеш лу.

Статья 12. Болхлой къахьегама хьинар дегIадоаладарах социалистически ях вIаштIехьъяккхарах йола къахьегама коллективай полномочеш

Къахьегама коллективаша:

коллективай члений къахьегама хьинар масе тайпара айду, социалистически ях, коммунистически хьисапе къахьегара тIехьара болаш дегIаккхувл;

предприятешка, учреждененшка, организацешка социалистически яхьа условеш чIоагIъю, котбаьннарашта моральни а материальни а поощрени яра гIулакхаш белгалду;

социалистически декхараш тIаьц, уж кхоачашдара эша гIулакхаш чакхдоах; социалистически ях шерра дIайовзийтилга Iалашду, цун итогаш ю, котбаьннараш белгалбоах;

хьалхалатта опыт йоаржаяран ца балха юкъейъярец мероприятеш уттаеченн чакхйоахачен даакъа лоац;

кхыча къахьегама коллективашца социалистически ях а творчески цхьана гIулакхаш а леладара договораш ду;

социалистически декхараш кхоачашдара гIо деш йола организационно - технически мероприятеш чакхйоахилга Iалашдарах лаьца администрацеи профсоюзни комитетои деча хоамашка ладувгI, ишта йоагIаш йола рекомендацеш а тел.

Статья 13. Кадраш кийчъяра, цар квалификаци лакхъяра, уж болха тIа дIа-юха нийсъяра йола къахьегама коллективай полномочеш

Къахьегама коллективаша:

кадраш кийчъярах, дIаюха нийсъярах, царех рационально пайда эцарах, стабильни коллективаш хьаелга Iалашдарах, предприяте, учреждене, организаце структура эргайоахаш тоаярах дола дешаш кийчдечеи кхоачашдечеи даакъа лоац, къахьегаме белгалбаьннача коллектива членашта разряд (класс) лакхъяра е балха тIа лакхбара рекомендацеш тел;

кадрай квалификаци лакхъяра, болхлошка керда профессеш Iомаяйтара, хьехамчал леладара, къахьегама хьалхалатта методаш Iомаяйтара йолча школай болх дегIаккхувлари дешаш къестаду;

ССР Союза законодательствага хьежжа общественни организацешна гIоала предприятешка, учреждененшка, организацешка кулгадеча гIулакхашка нах хьехабара дешаш къестадеча даакъа лоац. Уж нах шоай балха тIа лакхбеча хана е мунъабоалийтача хана къахьегама коллектива хетар теркалду;

комсомольски организацеша даакъа а лоацаш болх беча кагирхой образоване, цар профессиональни кийчои, коллективе уж дIачIоагIбара дешашка хьеж, йоагI-йоагIаш йола предложенеш тел, шефство леладеча школай дешархошта къахьегамца кхетам лулга тоадара гIо ду;

предприятей, организацей чотагIа стипендеш а тергалаш лакхерчен лаьрххIача юкъерчен дешара заведенешка хьожаяра производстве хьалхалаттарий кандидатураш чIоагIъю.

Статья 14. Экономически стимулировани яра фондаш дIа-юха екъаран пайда эцара йола къахьегама коллективай полномочеш

Къахьегама коллективаша:

материальни поощрене фондерча, социально-культурни мероприятейи наха цIеноии дарен фондерча, производство дегIайоалаяра фондерча средстваех пайда эцарах дола дешаш къестадеча даакъа лоац; уж фондаш дIахийтарах йола сметаш, йийца а йийце, могаю, уж кхоачашъяра тIахьожам лоаттабу. Предприятешкен организацешкен материальни поощрене фонде, социально-культурни мероприятейи наха цIеноии дарен фонде хьаIайна средстваш къахьегама коллектива пурамийца доацаш дIалаха йиш яц;

Оттаьча порядкага хьежжа материальни поощрене фонда, социально - культурни мероприятейи наха цIеноии дарен фонда, хIаьта ишта цу гIулакха хьожаьча кхыча фондай (средствай) чотагIа кооперативни шоай доалахьарен цIеноии хьаддара, хIаьта ишта жилишни хьалаш тоадара е боахаме эшар Iалашдара болхлошта материальни новкъостал дара доиш къоастадеча даакъа лоац; лакхе белгалдаь материальни новкъостал де доагIача болхлой кандидатураш чIоагIъю.

Статья 15. Балха хьалаши къахьегам лорабелгеи тоадара йола къахьегама коллективай полномочеш

Къахьегама коллективаша:

къахьегам лорабара хьалаш тоадарах санитарно-дарбан мероприятейи комплексни планаш, йийца а йийце, чIоагIъю, уж кхоачашъяра тIахьожам а лоаттабу;

производство технически эргайоаккхаш Iалашъяра, механизаци автоматизаци яра, производство дикагIа вIаштIехьъяккхарах цун культура айярах, кулг-кара ду балхаш, лоха квалификаци йолеи низкъалеи къахьегам кIеэнгбара йола предложенеш лу, уж кхоачашдеча хьинаре даакъа лоац;

болх беча хьалнаьха къахьегама а быта а хьалаш тоадара, наьха берали лорадаьра чIоагIдара мероприятеш уттаа а еш, чакхйоах;

къахьегам лорабара, хIаьта ишта предприятешкара, учреждененшкара, организацешкара берригача болхлой къахьегам лорабара йола правилаши инструкцеши кхоачашъяра хьожадаьча рузкъах пайда эцара тIахьожам лоаттабу;

социальни страховани яра хьожаеча средстваех пайда эцара дешаш дувц, йоагIаш йола предложенеш лу;

гонахьара Iалам лораделга тоадарах долча дешай хьакъехьара предложенеш лу.

гонахьара среда лораелга тоадара предложенеш юкъе а кхувл, цу хьакъехьара гIулакхаш чакхдоахача даакъа а лоац;

къахьегам лорабара правилаш, гонахьара среда лораяра законодательство телхадераш бехктокхаме озара дешаш уттаду;

Статья 16. Болхлой социально-культурни жилищно-бытовой хьалаш тоадара даькъера къахьегама коллективай полномочеш

Къахьегама коллективаша:

социально-культурни мероприятейи наха цIеноии дарен планаш юкъа а юкъ, могаIа а ю, уж кхоачаш мишта ю хьожаш отчеташка ладувгI;

цIеношка бахара хьалаш тоаде эшача наьха учет тоаярца дувзаденна дешаш къестадеча даакъа а лоац, хIаьта йоагIаш йола рекомендацеш а лу: квартираш дIаюха екъача тIахьожам хулгеи из гIулакх гуччахьа леладелгеи Iалашду;

социально-культурни мероприятейи наха цIеноии дарен фонда, ширпотреба фонда, ишта цу гIулакха хьожаьча предприятей, учреждений, организацей кхыча фондий чотагIа цIенош, дешара йоацача берий учреждененш, ишта кхыйола культурно-бытови объекташ хьалъяра решенеш тIанийю. Белгалъьча цу фондий чотагIа хьалдаь цIенош кхыча организацешта дIадала е кхыча гIулакха царех пайда эца йиш яц къахьегама коллектива пурамийца доацаш;

жилищно-гIишлошъю кооперативаш вIашагIйоахарах лаьца предложенеш лу;

коммунальни, бытовни медицински гIулакхаш делгах, торговлии общественни кхачани, транспорта болх вIаштIехьбаккхарах дувц, цу хьакъехьа йоагIаш йола предложенеш лу;

Наха гIулакх деча сфера предприятейи организацейи, дарбан - профилактически учреждений балха общественни тIахьожам лоаттабу;

предприятейи организацейи гIоина дола боахамаш вIашагIдохкарен цар болх вIаштIехьбаккхарен, коллективни садоводствой бешамаши, наьха шоай доалахьара гIоина боахамаш дегIаккхувлара дешаш къестадеча даакъа лоац;

коллектива членийн цар дезалийн салоIам вIаштIехьбаккхара, физкультурен спорти дегIайоалаяра дешаш къестадеча даакъа лоац;

спортивнии оборонно-массовии балха лоаттамах, коллектива членаштеи цар дезалаштеи гIулакх деча дарба деча берий, культурно-сердалон учреждений болх вIаштIехьбаккхарах дувц, йоагIаш йола предложенеш а лу;

Сийлахь-боккхача Даймехка тIем тIа даькъа лоацаш хиннарий, хьалха къахьегама коллектива членаш хиннача пенсионерий йоахо ю, общественни къахьегаме, кагирхошта советски халкъа революционни, тIема, къахьегама традицей хьисапе кхетам луча царга хьинаре даакъа лацийтара гIо ду.

Статья 17. Коммунистически кхетам балара болх вIаштIехьбаккхара даькъера къахьегама коллективай полномочеш

Коллектива членашта комплексно идейно-политически, къахьегама, нравственни, правови кхетам балара, экономически дешар хьехара, коллективе уйахцIена морально-психологически хьалаш Iалашдара, шоаш цу коллективе чубоагIаш хилара доккхал дара, советски традицеш обрядаш дахаре юкъехкувлара гIулакхаш чакхдоах;

бахача наха юкъе политико-кхетамен культурно-сердалони болх беча, дезал чIоагIбаран берашта дикагIа кхетам баларан, быте коммунистически нравственноста нормаш чIоагIъяра гIо деш дола хьадаш хьадара гIулакхаш чакхдоахача даакъа лоац;

культурно-сердалон мероприятей планаш чIоагIъю;

коллектива членашта советски патриотизма, социалистически интернационализма уйланца, уж советски законаш кхоачашдара мутIахьа болаш, социалистически общежите правилаш лоархIаш, халкъа беркат кхоам беш лаладеш, мадарешi маларащ, хулиганаш, хIама яхка гIертараш кхьйола коммунистически морала антиподаши ца ловш хургболаш кхетам балара гIулакхаш чакхдоах;

правонарушенеш ца хилийтара беча балха юкъе даакъа лоац, хьалха правонарушенеш яь нах кхетабара гIулакхаш чакхдоах.

Статья 18. Производственни бригада коллектива керттера полномочеш

Производственни бригада коллектива — предприяте, организаце къахьегама коллектива юххьанцарча звенои полномочеш белгалйоах укх Законага хьежжа СССР Министрий Совето оттаеча порядкагIа чIоагIъеш йолча бригадай положенеш тIа.

Производственни бригада коллективи:

юкъарчал доацаш е бригада совете гIолла бригадана комплектовани яра, цун балха планировани ярех болх вIаштIехьбаккхарен, къахьегамах алапи даларен цуна стимулировани ярен, болхлой квалификаци лакхъяра, бригади членашта кхетам балара, дисциплина телхаераш бехктокхаме озара дешаш къестадеча даакъа лоац;

цоашта бригадир чIоагIбара администрацена пурам лу; бокъо я, нагахьа санна коллектива шийх бенна тешам цо боабой, из бригадира декхарех мукъавоалийтилга администрацега хьадеха;

общественни орган йола бригада совет хорж.

III. Предприятешта, учреждененшта, организацешта доал дечара къахьегама коллективай полномочеш чакхъяхар

Статья 19. Предприятешта, учреждененшта, организацешта доал деча къахьегама коллективай полномочеш чакхъяхара формаш

Къахьегама коллективай полномочеш чакхйоах юкъарчал доацаш предприятей, учреждений, организацей къахьегама коллективай юкъарча собранешца (конференцешца).

Собранешта юкъерча хан юкъа къахьегама коллективай полномочеш чакхйоах:

администрацеи партийни, профсоюзни, комсомольски организацей хоржача органашеи цхьана;

къахьегама коллективашка цар уставашка, советски законашка хьежжа гIулакхаш леладеча профсоюзни кхыча общественни организацеша;

предприяте, учреждене, организаце администраце шийн полномочешка хьежжа а къахьегама коллективаша тIа диллара.

Администрацеи профсоюзни комитетои собранешта юкъерча хан - юкъах къахьегама коллектива полномочеш шоаш чакхъяхарах леладеча гIулакхех лаьца коллектива членашка хаддаза хоамаш ду.

Статья 20. Къахьегама коллективай юкъара собранеш (конференцеш)

Предприятей, учреждений, организацей юкъарча собранешца (конференцешца) дувц къахьегама коллективай вахара а балха а лоархIамегIа дола дешаш.

Предприяте, учреждене, организаце къахьегама коллектива собранеш (конференцеш) ишта чакхъяха йиш я цехашка, отделашка, участкашка, бригадашка, кхыча подразделенешка.

Болх дукхача сменах барца е цехаш, отделаш, участкаши кхыйола структурни подразделенеши гаьна дIа-юха йийкъа ядарца собранеш гулъе низкъала долча предприятешка, учреждененшка, организацешка къахьегама коллективай конференцеш чакхйоах. Конференце делегаташ хорж къахьегама коллективо оттаьча нормаегIеи порядкагIеи.

Къахьегама коллективай собранешка (конференцешка) дувца дешаш уттаду партийни, профсоюзни, кхыча общественни организацей, администраце, халкъа тIахьожама органий, массаза болх беча производственни совещаней, коллективай къаьст - къаьстача члений, хIаьта ишта администрацеи общественни организацейи дхьанарча инициативагIа. Къахьегама коллективай собранеш (конференцеш) хьагулъю предприятей, учреждений, организацей профсоюзни комитетои администрацеи цхьана.

Предприятей, учреждений, организацей къахьегама коллективай собранеш (конференцеш) ю уж е еза гIулакх эттача, бакъда шера шиннел кIеэнгагIа йоацаш.

Собрани правомочни лоархI, нагахьа санна цига даагъа лоацаш коллектива берригача членех ахьанел кIеэнгагIа боацараш, хIаьта конференце — делегатий кхаь даькъех шиннел кIеэнгагIа боацараш хуле.

Статья 21. Къахьегама коллективай собраней (конференцей) решенеш

Къахьегама коллективай юкъарча собране (конференце) решени тIаац собране (конференце) болаш болча коллектива дуккагIча членаша гуччахьа кулгаш айдарца. Предприяте, учреждене, организаце къахьегама коллектива собрани предприяте цехашна а кхыча подразделенешка а еш хилча решени тIанйцарг лоархI, нагахьа санна собране хиннача къахьегама коллектива дуккагIча членаша рьаза хинна кулгаш айдой. Коллектива берригача членашка дIайовзийт решенеш.

Къахьегама коллективо собране (конференце) шийн полномочешка а долаш долча законодательствага а хьежжа тIанийца решени кхоачашъяр яргIоацаш я коллектива членаша, предприяте, учреждене, организаце администраце.

Къахьегама коллектива собране (конференце) решени кхоачашъяра тIахьожам лоаттабу профсоюзни комитето, хIаьта ишта шийн полномочешка хьежжа решени кхоачашъелга мишта латт хайташ къахьегама коллективага хоам бе безача собране (конференце) тIадиллараца предприяте, учреждене, организаце администраце.

Къахьегама коллективай предложенеши рекомендацеши цхьа бутт балалехьа къоастве еза администраце, профсоюзни, кхыча общественни организацеша, хIаьта къоастанза яргIоаш хуле йоагI - йоагIача пачхаьалкхени общественни органаша а. Предложенеехи рекомендацеехи дьчох къахьегама коллективага хоам бу администраце белгалъьча организацешен органашен.

IV. Ер Закон леладари цунах пайда эцара башхалонаши

Статья 22. Ер Закон леладар

Ер Закон леладе дезаш я ерригача предприятей, учреждений, организацей къахьегама коллективаш, хIаьта ишта шоай компетенце доазонашка цехий, отделий, кхыча подразделеней коллективаш.

Колхозий, кхыча кооперативни общественни организацей къахьегама коллективашка ер Закон леладу цар балха регулировани ю йоагI-йоагIа уставаш положенеш чоте а эцаш.

Статья 23. Ер Закон леладара башхалонаш

Халкъа боахама къаьст-къаьстача доакъошкен пачхаьалкхени общественни вахара сферашкен цар специфика чоте а эцаш укх Законна положенеш лелаяра башхалонаш оттаю СССР Союза законодательни акташа, СССР Министрий Совета, ВЦСПС решенеша.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель Ю. АНДРОПОВ.
СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь Т. МЕНТЕШАШВИЛИ.

Москва, Кремль.
1983 шера 17 июнь.

АВТОБУСАШ ШОАЙ ДОАЛАХЬА ЙОЛАШ САННА...

Цхьа шу хьалха газета рейдови бригада хьежар пассажирски автотранспорта водителаша, царна тIахьожам доаттабеча Нохч-ГIалгIай транспортин управлене линейни контролераша беча балхага. Царна дIалхаштта критика еш йола рейдови бригада материал кепатехар «Сердало» газета тIа.

Финансови бокъонаш телхабеча водителашта никъ бехкарба, тIахьожам тIа-тIа чIоагIберга аьнна редакцега кой делар Нохч-ГIалгIай транспортин управлене, цуьна чуйоагIача республиканерча тайп-тайпарча [illegible] кулгалхоша.

Цул тIехьагIа транспортин управлене кулгалхой приказагIа автобоахамий кулгалхошта тIадожадир линейни контролерий хилна ца Iеш, инженерно-технически болхлой оьгIонгахьара а пассажирски автотранспорта водителашка финансови бокъонаш ца телхайтара хаддаза тIахьожам доаттабелга. Уж белгал мел нь мероприятеш нийса оттаяь я.

Уж мишта-кхочашъяь, пассажирски служебни автотранспорто беш бола болх мел тоабеннаб хьожаш хилар газета рейдови бригада.

Масса а наькъашка пхьаьрсех цIе зигаш а хьерчаш латташ ба Нохч-ГIалгIай транспортин управлене КРС линейни контролераш. Пассажирски служебни автобусий водителашка финансови бокъонаш телха ца яйтара цар доаттабеш бола тIахьожам соаккарчул дикка чIоагIбеннаб ала йиш йолаш да. Линейни контролераш латтача постел дIатIехьаьннача автобусий водителаша финансови бокъонаш телхайой хьожаш хилар рейдови бригада доакъашхой. Цхьабакъда, дикха тIелат доацаш, берригача пассажирашта хьанийца билеташ долаш сурт дар хьалхашка уттеш хиннар.

Цхьабакъда, хьалхала къахьегаш, финансови бокъонаш телхайра тIаккхуш боацаш болх беш бола пассажирски а служебни а автобусий водителаш а дукха нийсбелар рейдови бригадана. Иштта болх беча водителех бар Сунженски АТП водителаш Цуроев, Амриев, ГПАП-2 водитель Ахмадов, автоколонна — 1572 водителаш Горшинев, Горлов, Мизиев, Аветисян, Анаев, Телхигов, Назрановски АТП-ера Аушев, Малгобекски АТП-ера Боков, кхы дукхабараш.

Рейдови бригада хиннача кхаь-диъ дийнахьа Назрановски, Сунженски, Урус-Мартановски, Шалински, Гудермесски автобоахамашкара инженерно-технически болхлоех цхьайкха саг нийсвеланзар тха бригадана водителашка финансови бокъонаш телха ца яйтара наькъашка арабаьнна. Из царна транспортин управлене кулгалхоша тIадожадаь да приказ а теха. Цудухьа линейни контролераш латтача постел тIехбаьнача е царна хьатIакхачалехьа ма мотта паччахьалкхен кассе даха деза ахча шоай киса дехка гIерташ бола водителаш дукха нийсбелар тхона.

Ачхой-Мартановски района доазон тIа а ваьнна сиххъяь № 30-29 йола «Икарус» лаьлла воагIар Назрановски АТП водитель Чоджоев. Рейдови бригада доакъашхоша автобус соцае аьнна сигнал елар. Кхы а сихагIа лаьллар цо ше тIавола автобус. Дукха гаьна валалехьа тIа а кхийна соцавир оаха из. Хьалхарча юхьагIа ше яхар а дуьцар а фуд ца ховш тхона чугIерта волавелар Чоджоев. Цхьабакъда, ше лерхIар чакхдаргдоацилга хайча тийра. Ахча хьа а нийца, билеташ дIа ца луш Грознера — Назране цо вугаш вар ворхI пассажир. Дикха хIамилг кхоачар водителага — диьтта сом. Цул совгIа, из автобус рейсагIа араяллийта йиш йоацаш еха яр, хIаьта водителага шийга яцар пассажирски автобус лелае йиш йола бокъонаш. Из автобус а цу тIара водитель а ера мишта валийтаь предприятерча инженерно-технически болхлоша?

Промышленни предприятешна, гIишлои организацешка дIа а хьожаь болхлой балха дIакхуьлаши цIакхуьлаши лелаш я тайп-тайпарча автобоахамашкара автобусаш. Дукхача организацей кулгалхоша болхлой балха хьабоалабаьчул тIехьагIа уж цIабуга ца хьатIаоттаяца шоай доIамагIа бут уж. Цудухьа уж автобусаш шоай доалахьа йолаш санна лелаю цар. Цу тайпара водителаш дукха нийсбелар тхона. Царех цаI ва Ташкалин-

РЕЙД

ски УТТ-ра № 98-60 ЧИК йолча автобуса тIара водитель Аракелян Эдвард. Тхо тIанийсденнача хана цо воалавеш вар пхийтта пассажир. Цуьнца яхье ваьлча санна цу дийнахьа лелаш ва ПАП-2 № 84-80 ЧИК йолча автобуса тIара водитель Уматгиреев. Служебни автобусаца цо воалавеш хиннар а пхийтта пассажир вар.

Шелковской АТП шофер Сейтханов Iийса шийн пост къоастед тIехваьннавар. Ахча хьанийца шийн киса а делла цун автобуса салоне хиннар 16 пассажир вар. Грозненски № 2 йолча пассажирски автотранспортин предприятера нефтегазови управленера болхлой балха дIа а юха цIа а кхувла хьожаваь ва № 47-27 ЧИЗ йолча автобуса тIара водитель Дудаев. Шийн лоIамагIа витав из ПГУ кулгалхоша. Цудухьа пассажираш дIа-юха а кхувлаш лелар ПАП-2 водитель Дудаев. Итт пассажир вар цо воалавеш, царгара ахча хьа а нийца. Цул эшашагIа хIамилг якиха дагавацар автоколонна-1572 водитель Видаев а. Шийгарча № 57-23 йолча автобусаца цо воалавеш вар итт пассажир. КСМ-2 вахте дIа-хьа кхувла хьожабаьвар из. Цхьабакъда, цунна а кораьйр шийна болча аьттонна паччахьалкхен автобус дIа-юха лехка ха.

Сага оалаш хIама а доацаш лелаш вар Гойт-Корте мехкдаьттахошта гIулакх де хьожаваь хинна ПАП-2 № 64-71 ЧИК йолча служебни автобуса тIара шофер Чикуев. Шийтта пассажир вар цо воалавеш хиннар. Шоашта ахча даккхара ма чIоагIа яхье баьннабар ПАП-2 водителаш. Лакхе вей бийцарашца цхьана хьоаха ца вигча варгвоацаш ва № 50-46 ЧИО водитель Хасаров а. Горячеводски УБР бурувдеттараш дIа-юха кхувла хьожаьча служебни автобусаца 8 пассажир воалавеш воагIар из Аргунера Грозне. Царгара кхо сом хьа а нийца. Цул дукха тIехьавуслаш вар цу автобоахамера № 10-06 ЧНК йолча автобуса водитель Цуцвев. Аргун — Грозный яхача маршрутагIа пассажираш дIа-юха кхувлаш лелаш вар из. Шин сом хьа а нийца цкъа воалавеш итт пассажир воалавора цо. Иштта шийна болча аьттонна пассажираш 36 участкера централни рынке хьаккхувлаш лелаш вар автоколонна-1572 № 49-17 ЧИК йолча автобуса водитель Цоков Султан а.

ХIама дукха дезаш хиларо саг тувлаву оалаш да. Иштачарех ва ваьна хет тхона «Союзспецгазремстрой» треста ПМК-4 № 96-40 йолча служебни автобуса тIара водитель А. Магомадов. Грозный — Беной яхача маршрутагIа сихвенна пассажираш дIа-юха кхувлаш лелаш вар из. Пхи сомаь ах сомаь 11 пассажирагара хьа а нийца воагIаш тхона тIанийсвелар из. Цу тIа сиха наькъагIа баха безаш бола пассажираш аз хьабоалабаьб аьнна бехке ва со яхаш къамаьл де гIерташ а вар. Иштта вахкагIча шоае Сунженски опытно-мелиоративни пунктера № 17-64 ЧИК йолча (Кубань) яхача автобусаца Слепцовскера — Серноводске яхача маршрутагIа 9 пассажир а воалавеш воагIар Хасуев. Шек а вацар оаха ше соцаваьча.

Укх шера апрель бетта Грозненски горисполкомо решени яьяр служебни, ведомственни автобусашца лелача водителашка пассажирашка доха билеташ телалда, аьнна. Из дир маршрутни наха болча аьтонна, хIаьта из геттара дика гIулакх а да. Уж билеташ шийга долаш вар № 7 йолча треста МУС-а № 57-09 ЧИК йолча автобуса тIара водитель Синчинов. Цхьабакъда, пассажирашта дIаденна билеташ а доацаш цо воалавеш вар 18 саг. Рейдови бригадо шоферагара хьадаьхар цу 18 сага доатIаш хинна билеташ.

Паччахьалкхен кассе даха дезар шоай киса а дехнаш болх беш бола маршрутни автобусий водителаш а кIезига бац. Царех цаI ва Шалински АТП-рча № 06-66 ЧИК йолча автобуса тIара Асхабов. Шали — Грозный яхача маршрутагIа лелача цо пассажирашкара ахча хьа а нийца царна билеташ дIа а ца луш воалавеш вар 15 саг. Иштта кулга цIена воацаш болх беш вар цу боахамера № 42-40 ЧИЗ йолча автобуса водитель Алиэзов а. Цуна автобуса салона чу итт пассажир вар билеташ доацаш. Водителагара итт билет хьадаьккхар рейдови бригада доакъашхоша.

Шо укхаза латтийта хайна даларе аз дергдоацаш гIулакх дар ер, яхаш бехказа вала гIерт Дагестански автоколонна-1738 Икарус № 28-07 ДАК йолча автобуса водитель Курбанов. ТIаьста сом тарга паччахьалкхен ахча ший киса а делла билеташ дIа ца луш 18 пассажир вар цо воалавеш. Дукха баьнаш уьттадора цо бехказа вала гIерташ. Даггара хIамилг боакххаш бар цу боахамера Махачкала — Черкесск яхача маршрутагIа лелача «Икарус» яхача № 00-71 ДАЖ йолча автобуса водителаш Яшин Даитбеков. Цар автобуса тIа 18 пассажир вар билеташ доацаш.

Духьала йоагIача автобусий цхьайкха шофера а хоам мичча бир сога шо укхаза латтилга, яхаш Iокад Серноводски перекрестке ше соцаьча Сунженски АТП № 02-30 ЧИТ йолча автобуса водитель Евлоев. Алхасты — Грозный маршрутагIа воагIача цо итт пассажир воалавора билеташ доацаш. ДIадала кхийнадац са царна билеташ, яхаш бехказа вала гIерт из. Цхьабакъда, билеташ дIадала вицвенна вале а царгара хьанийца пхи сом тарга ахча ший киса долда-м вицвеннавац из. Иштта шийна ахчилг доаккхаш болх беш вар цу боахамера № 12-39 ЧИТ йолча автобуса шофер Арсамиков. Станица Орджоникидзевская — Серноводски — Ассиновски яхача маршрутагIа лелаш вар из. ВIалла дага а дацар сона укх къаьнача юстара гIолла бодача наькъа тIа тIахьожамхой хургба аьнна, яхаш шеивуьлар из. Цудухьа итт пассажир билет а доацаш воалавеш а воагIар из.

Вай лакхе дийцачо къаьгга хьахьокх боахамий, предприятий, транспортин управлене кулгалхоша водителашта юкъе кхетаме болх геттара кIезига белга, бокъонаш телхаечаргара доагIаш дар хьа ца дехилга. Эггара хьалха транспортни кулгалхоша де деза да КРС тIахьожамхой оьгIонгахьара хинна ца Iеш, ерригача предприятий инженерно-технически болхлой оьгIонгахьара а водителаша беча балха тIахьожам доаттабелга чIоагIдар.

«Сердало» газета редакце рейдови бригада:

В. ЯНАРКАЕВ, Нохч-ГIалгIай ГАИ болхло.

Ш. БАТАЕВ, Нохч-ГIалгIай транспортин управлене линейни контролер.

С. [illegible], транспортин управлене КРС начальника заместитель.

Б. КОСТОЕВ, «Сердало» газета спецкор.

Дукха гIулакхаш хул укх шера «Атагинский» совхоза контрольни механика Юсупов Лаьчий. Хьуьнъам чуэцара кампани дIайолае кийчо еш механизаторашa беча балха керте латт из. Опыт йола специалист хаддаза йоакхо еш ва хьункъам чуэца ерригa техника дика тоаяра.

СУРТА ТIА: Л. Юсупов.

З. БАТЧАЕВА сурт.

Дозал дехьара

Гвинея столице Конакре дукха ха йоацаш хьайийллай Советски Союзо накъостал а деш хьаь йола тохкамаш ду Iилман центр (сурт тIа). Африкански континента тIа цу тайпара йола эггара йоккхагIьйрех учреждени а я из. Укхаза СССР-ера баьхкача Iилманхоша цхьаьна къоастаергья дукха Iилман проблемаш, цу даькъе Гвинейски залива хин биопродуктивноста мах бар а долаш. Маьлха энерги хувцара дешаш. Центра балха доархIаме лостам хинна дIаоттаргда конструкционни материалашта тохкамаш делга.

В. ПАВЛОВА сурт. ТАСС фотохроника.

Дуне цхьан кIиргIа

МАШАРЕИ ПРОГРЕССАИ ПРОГРАММА

Москвахь тIаьбийрзаб дерригача дунен терием. Чакхдаьннача кIиргIа хинна КПСС ЦК Пленуми СССР Лаккхехьарча Совета сессии дунен халкъашта юкъерча общественносто лаьрхIай, белгалдоаккх польски «Трибуна люду». «алхха Советски Союза хинна ца Iеш нахьча мехкашта а боккха доархIам бола событи» санна. Дерригача дунен тIа дIахезад КПСС ЦК Генеральни секретара Ю. В. Андропова къамаьлацара дешаш: «Вай заманагIа духхьал социализм я дунен халкъашта юкъерча гIулакхашка дIадоладаь дика хIамаш лерргIа лорадер, кхохкам кIаьдбарен машарен хьашташ, хIара халкъа, ерригача адамлен хьашташ лорадер санна яр».

«Парте идеологически, массово-политически балха актуальни дешаш» яха КПСС ЦК Пленума соцам. Ю. В. Андропов СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Председателалла харжар, СССР Лаккхехьарча Совета сессе кхьйола решенеш дерригача дунен тIа лаьрхIай Коммунистически парте хьалхленца советски халкъо кхоачашъеш йолча машарен прогрессан Программана чудоагIа доархIаме доакъош санна. Из да производствана интенсификаци яра бола никъ толаме хилара дола тешал, материальни вахаре хьали культурен лакхъялар, социалистически демократи кIоаргъялар, вахара советски хьисапа кIийле чIоагIъялар, машар лорабар, термоядерни тIом юхатохар, белгалдоах «Работническо дело» яхача болгарски газето.

Дунен халкъашта юкъерча арене Советски Союзо лелабеча хIама хьанхоллаш бодча наькъа духьала латт рейгановски администраци керте латтача агрессивни империалистически низий политика. Къаьгга хьахьоккхаш империяла амбицеш а йолаш, дунен халкъашта юкъерча гIулакхашка низа культ хьалха а йоахаш, шийн боарамегIа дуне кхьча тайпара де а гIерташ Вашингтонски администраце вIалла ца хиннача боарамга кхоачабеш ирбаьб дунен шин общественни системана юкъера къовсам.

Из хьаькъале боаца никъ хьайда юха а тохаш Советски Союзо кхоачашде гIертар да алхха тIом ца хилийтар хинна ца Iеш, дунен халкъашта юкъера гIулакхаш овлаягара тоаделга. ХIаьта цхьа бахьан доацаш дац КПСС ЦК Генеральни секретара, СССР Лаккхехьарча Совета Президиума Председателя Ю. В. Андропова адресагIа паччахьалкхенаштен правительстваштен керте латтарашкара укхача моаршала телеграммаш тIа СССР чурчен арахьарчен политика никъ лерргIа хьабоагIаш хилар, дунен халкъашта юкъера хьал тоадара, событеш дегIайоалаяларга юха а кхохкам кIаьдбара оьгIоргахьа лостаяра, термоядерни катастрофа ца хилийтара тIаберзабаь КПСС-ен Советски паччахьалкхенаь чIоагIа а лерргIа а бола никъ дIахада йиш йоацаш Ю. В. Андропова балхаца бувзабенна хилар белгалдоахилга.

Москве тIанийна тIеххьара лоархIаме политически решенеш тIехь-тIехьагIа дукхагIа наха бега яха ювцаш хилар хIанзарча а хьатIайоагIача а тIехьенна саттийна машаре кхоане Iалашъяра шийгара мел доагIар деш Советски Союз хилар кIоарга кхетадеш дунен халкъаш хилара дола тешал.

ХIАМА ГУНАХЬА ДОАЦАРАШ САННА ХИЛА ГIЕРТ

Рейгановски администраци тIатеIIа дIахо а авантюристически политика лелаеш я. Цуьнца из кхоачашде гIертар — Советски Союза йолчал тIех шийн тIема нийсо хилийтар, ше яхар дергдолча из кхоачаяр дунен тIара хьал ирдар. Цу тайпара никъ тIехь-тIехьагIа дукхагIа болча наха харцахьа лоархIаш ба. «Крисчен Сайенс монитор» яхача газето деча тешалах «дерригача дунен тIарча дукхача наха, цу даькъе дукха американски харжархой а болаш, тIом хьалхьебер лоархI Рейганах».

Цул тIехьагIа цIогIарча детта болабелар вашингтонски стратегаш «КIайча цIагIа президента гонахьарча политика лелаераш, — белгалдоакх новзаш волча американски обозревателя Дж. Харша, — лерхI политически гIулакхашка диллача тIом хьалхьебер яха цIи Рейгана шийна а цун республикански партена а аьттува боацаш. Цар безам ба из хувца».

Аьнначух — чакхдаккха деза. «Крисчен Сайенс монитора» язду «КIайча цIено болхлой гIерт Рейган арахьарча дунега хердача сибате дIахьокха. Цар безам ба машар гулбеш вар санна из хилийта». Рейгановски пресс-конференцешкеи публични заявленешкеи хиннача къамаьлашта юкъера дIадоах эггара сипаттаннегIа дараш. Рекламни кампанена юкъе хьинаре даакъа доацаш я. Ихерамлен герзашта оттабаь тIахьожами. «Кхы а чIоагIагIча машара тIаккхуш хилар» яхаш керте ядаь йола доклад кийчъяь а дIайоаржаяь а йола паччахьалкхен департаменте.

Цхьабакъда, борз мелла чIоагIа устхан цIока тIа а кхелла гунахьа доацар хила гIертар аьнна из кIезигагIа кхераме а яц, дукхагIа тешам болаш а яц. Духхьал из бахьан долаш сел чIоагIа ца тешаш тIанийцар рейгановски администраце шийн позици «хувцара» хьакъехьа яь заявлени США дукхача общественни политически деятелашна. Тхона доаш тел герзашта тIахьожам оттабергба яхаш, хIаьта гIулакхашка диллача ядерни герзаш дIахо дукхагIа йоадеш латт, аьннад новзаш волча демократически парте деятела, сенатора Э. Кеннеде. Рейгана администраце гIулакхий списка тIа хьежача къаьгга гуш да КIайча цIено лелаер фуд, аьннад янкалий педата члена В. Беделла, ОСВ-2 хьакъехьарча договора ратификаци е ца тигар. «Америка герзашца кийчъяра» йола йоккха программа оттаяр, «ограниченни» ядерни тIема теории цу тIема тIа котало яккха тарлу яхари. Ядерни герзашта тохкамаш делга массане а дизза а дIадаккхара хьакъехьара переговораш йохаяр — уж я Рейгана администраце позици мишта къаьгга хьахьоккхаш йола белгалонаш, аьннад конгрессмена.

Машар хьабу яхаш дьсса хабараш дуьцаш кулгаш лестадар а доацаш цIенача нийсхон наькъаца СССР-аца барт бе бокъонца кийча хилар — из ба машари дикача лоалахошта юкъера дараш санна вIаши дIа-юха гIулакх лелдарен тешаме никъ.

ФРАНЦУЗСКИ ХЬИСАПЕРА НЕОКОЛОНИАЛИЗМ

Франце политика НАТО-на цхьана гIулакхаш леладара оьгIонгахьа дукхагIа тIа ме ласт къаьгагIа хьагучайоал Африкерча французски владенеш хиннарашцарча гIулакхашкара цун неоколонизаторски амбицеш.

Хови ма хиллара, тIехьарча ткъо шера къаманиортаикъален боламия низашца африкански лаьтта цаI шоллагIча тIехьа йохаеш колониальни режимаш йоаль дIаяьхай. Африкански мехках дукха дараш шоай лоIамагIа дегIаахара наьнъ тIа даьхнад. Цхьабакъда, цу гIулакхо юхасовцабанзар африкански паччахьалкхенашка кхаьча паргIато йохае, африкански халкъаш доахаш царна эксплуатаци еш ма мотта дукхагIа цигара шоашта пайдаш дахара йола торонаш дIахо йодача хьаа а шоай монополешта дIачIоагIъе гIерташ бола французски неоколонизатораш.

Духхьал цуьнца дашка дезаш французски Африка хиннача дукха мехкаш хIанз колониализм йолча ханах юхе йисача халонех хIанз кIалхардовлаза хилар, французски монополешa доал делга дIадаланза хилар. Цу монополей кара я хIанз а, масала, Габоне чурча рынках 55 процент, Сенегале — 39 процент, Того — 34 процент. Цхьабакъда, неоколонизаторашта из геттара кIезига хет. Уж гIерт африкански мехкашта керда бертанаш тоха, шоай тIема низаш цига доаттадела, шоай позицеш дIачIоагIъяр дукъеи экспанси шеръяран цига шоай базаш дIанийсъе. Иштта мара ларха йиш йолаш дац Франце вIаштI а теха шердеш латта США «сихха дIадоаржадераш» оалаш дараш та тара дола «сихха гIулакхаш ду низаш». «Жен Африк» яхача еженедельника даннеех Бретане, Корсике, Франце къулбехьарча районашка гулбаь ба къаьстача гIулакха лаьрхIача подразделенеи доакъой 13 эзар салтех эскари. Цул совгIа юкъарча доацаш африкански мехкашка ядача базашка ба кхы 6.300 тарга французски салте.

Цу интервенционистски низаша каст-каста маневраш ю Африка шийн территоре тIа санна цуьна юхе ядача гIайреш тIа а. Цхьа кIийра хьалха Того чакхъьнная эзараш бола французски салтий юкъе а болаш хинна «Катчаз» яха ученеш. Цу тайпара маневраш ю Габоне. Кхы а йоккхагIа маневраш яьй Коморски архипелага чуйсагIча Майотта яхача гIайрен тIа. Цига даакъа доацаш хиннай тIема-форма флота, тIемафегарча низий, эскара, жандармере подразделенеш. Уж ученеш еш Франценa доаш хетац Индийски океанах машара зона е аьнна регионерча паччахьалкхенаша хьадехачох. Цул совгIа, Парижо, ООН решенеш йоллаше а гуччахьа дIахьоах бокха стратегически лоархIам бола Майотта шийн колониальни владени йолаш йита. Коморски гIайрений паччахьалкхен суверенитет цуьна тIа ва оттийта гIерташ ше йолга.

Африке сихдаь неоколониалистски гIулакхаш чакхдаца оттийта гIерташ ше йолга, африкански мехкий халкъаша империалистически юкъаяма духьалара колониализмах расизмах юхедисараш цIеяда дIадахара тIехьара, машарен кхерамзаленхьалашка къамаш социальни прогресс хилара тIехьара къовсам чIоагIбеш йола Африкански Цхьоагlон организацеш.

Г. ШИШКИН. (ТАСС).

«Машарaи вахарaи тIехьа, ядерни тIема духьала» яхача Дерригдунен ассамблеяна накъадоагIаш

«ХЬАЬКЪАЛ КОТДАЛА ДЕЗА»

21—26 июне Праге хургъя «Машарaн вахаран тIехьа, ядерни тIема духьала» оалаш йола Дерригдунен ассамблей. Цуьнца дувзадена ядерни тохкамийн ядерни энергетики Института директора Болгарски Iилмай академе академика Христо Христова къамаьл:

— Ядерни хаарний дар а юкъедоагIаш йола хIанзарча ханара ядерни средствиш йолаш йолча хьалашка IалаьмaIе яра дешаш уьтт адамлена хьайкхашка вIаштIехьадаргдий-теш? Лаьттара вахар хIалак да хилийта е цхьанкха хIама тIадоеца яьсcале а хинна дIаоттаргда из? Из доаш дагадоалаш ва шийн дега оазага ладуйгIаша хIаман уйла еш а воцо хIара саг. Болаш ба шоай эгоистически хьашташ шоаш гIулакх деча массе хьаштанаш бахьан, тIехьагIа цунах хургдолчуй уйла а ца еш, Iовдала гIулакхаш деладе нийча бола нах. ХIаьта белгала хIанзарча ханара тIема средствиш мел кхераме я массанел дикагIа ховш, наха ла а дувгIаргдолаш, уж теша а беш цу деша дувца а ховргдолаш бола шоай вахар Iилмана хетадаь нах ба машар бахьан лоаттабеча къовсама юкъе эггара хьинарегIа даакъа лаца дезараш. Дукха йоацаш машар лорабара Къаман комитето Болгаре Iилман балхахой Союзо даакъа а лоацаш чакхъьккхар «Гера хьадара качественни кердача этапаях Iилманхой бехктохамахи» яхача темана хетаь дукха нах юкъе а болаш йола собрани хилар. Болгарски Iилмай академе инициатива елар машара проблемашта йола Совет [illegible]лаьна.

Тхона, физикашта, Iалашмате боккхача лоархIаме хIама да Праге хургйолча Дерригдунен ассамблейна юкъе даакъа лацар. Ядерни герза хилна ца Iеш, хIанзарча ханарча дукхача кхьча тIема средствий кIийле а физике гучвдийнна хIамаш. Цудухьа отта бокъо а йолаш хаттар отт: бехке йийтеш из Iилма хиларах тарра физика, цо цу дукха наь боабеш йолча средствашка бода никъ хьабийна хиларе?

Iилмани прогрессан дегIаахар юхатоха йиш йолаш хIама дац. Вахар юхатохар санна хIама хургдар пуьях. Iилман балхахой, физикаш, химикаш, биологаш, инженераш, хIанзарча ханарча техническе боарама хьалашка тIемах мел эулам даргдар ховш бола берригаш а дехкарийла ба Iилма хьадийлларехи цуьна наргIадьяарехи адамлена эулам лаца пайда ца эцийтара дунен общественноста цхьал къовсам лоаттабе. Царех пайда ийбе йиш я машара гIулакхашта, наха болча пайдана.

США уттаеш я дIаьхчо «хава» латтаргбола ядерни тIом болабара а дIахо лоаттабара а уизаре планаш. Рейгана дуьп космосах тIема действеи арена е езаш хиларах. Гера дIадаккхарах, ядерни гера хьадерга дIа ца тохарах йолча а кхыйолча а Советски Союзах яхача мехкийн дукхача предложенеш ца дилла а моастагIал долаш хиннад американски доал ду гIозараш.

Амма со оптимист ва, цудухьа тешаш а ва со, тIом хьайт долаш Лаьтта пхьанеха а саг хург ца хиларах. Цхьабакъда, хIаьта а хаттар ду ва сайга: безам оттаргбеций-теш массанел хьалха атомни бомба хьа а яь из Хиросимоеи Нагасакеи чутохарий, массанел хьалхагIа кхы дола кхы а докхагIа эуламаш де тарлуш дола ядерни герзаш хьадаьрийн хIанз космосах тIема действеи арена яра программана рекламировать дене барийн цхьаькха «хьалхале» а шоашка кхачийта?

Дунен халкъашта юкъера кхохкам лакхлуш боагIа. Амма дегIадоагIаш латт машара тIехьарча къовсамхой эскар а. Хьаькъал котдала деза.

(София-пресс — АПН). София.

ГРЕЦЕ МОТТИГ — ХЬАЛХАРЧА МУГIАРАШКА

Денгара денга совбоалаш латт Греце машара тIехьарча болама низ. Из дегIаух дукхалга диллача бена ца Iеш, диниlга диллача а: цун лозунгаша къаьгга хьайоах гречески машара тIехьарбараша «тIом» яхача деша абстрактни маIанца лоаттабаш къовсам, разрядкан машарен моастагIаш еш йолча адамле ядерни катастрофагахьа теттача хоадам болаш йолча тIема кийчонна духьал лоаттабу.

1983 шера бIаьсти тIема духьала юкъара поход йир Греце. Машар бахьане къовсам лоаттабеш йолча организацей моттигашкарча комитеташи отделенеши чакхйоах дукха нах чу а лоацаш йола митингаш собранеш, цига херж дунен халкъашта юкъерча разрядни машарен Гречески комитета чрезвычайни ерригречески конференце бакийта делегаташ. Мацарра аьлча берригача мехка чакхьювлаш леттача цу митингий керттера лозунгаш да: «ДIаяха тIема базаши ядерни герзаш!», «Балканашка ядерни гера ца хилитара тIехьа!», «Ма оттайта Европе нерда американски ядерни ракеташ!».

Чрезвычайни конференца хиннай 1983 шера 4—5 июне. Цуьна еш хенна нийчо демократически кшера хилар, цун организатораша белгалдаьххача тайпара. «Машаран вахаран тIехьа, ядерни тIема духьала» оалача накъарча шера 21—26 июне Праге хургйолча Дерригдунен ассамблее Греце хьинарегIа а шерагIа а даакъа лоацилга Iалашдара дехкарашка хьежна яр.

Укх денояшка чакхйийнача машарен къаман муьялеиеи тIехьарча гречески халкъа массови выступленеш йоах, ядерни тIом ца хилийтара. Лаьттара вахар чIоагIдаран из дилла а долаш хилийтараи тIадерзадаь планета тIарча халкъаш чакхдоахача Iалашмате лоархIамерча гIулакхашта юкъе шоашкара доагIа даакъа лацара шоай низ кхобергбоацаш ба грекаш.

Iилманхой, юристаш, артисташ, художникаш, бизнесменаш, тIема гIулакхаш тIара нах юкъе а болаш йолча гречески машара тIехьарчи цIи хезача къовсамхой групи кхайкарал дийд гречески халкъага: «Машар, вахар бахьан, ядерни катастрофана духьала лоаттабу къовсам кхоза алсамбаккхара» тIахьехаш. Пражски ассамблее хьех планета кхоанеих дог лазаш бола берригa нах, цар идеологически, политически, дина уйлаш мичча тайпара яле а. Ассамблее дувцаргда кертагIдоах кхайкарал тIа, дунен общественноста гIорбаьннача вицалашех дунен тIарча дерригача мехкашарча делегаташен вай планета тIа даим вахар хилийтаран цивилизаци дегIаахаран кIоаргга лоархIам бола дешаш.

Тахан, йоах кхайкарал тIа, сихдаь ядерни гера хьадарца дерригача дунен тIарча машара лерд кIалхара оахкаш латтача хенa, эггара хьалха гаьна яхара низ юкъера бола американски ракеташ Европе дIаоттаргш хиларах болача кхерамца дувзаденна ерригача адамлена уизарча шера, женевски переговорашта чIоагIагIа лоархIамеча беттешка, дикагга дог доахаш хьеж машаран гера дIадаккхаран тIехьара Iалашмате дукха нах чулоацаш бола болам кхоанега. Тхо тешаш да массане цхьан хьайда долле а творчески а гIулакхаш деш хилар бахьан долаш ядерни катастрофа ца хилийта йиш хиларах.

Праге хургйола Дерригдунен ассамблеях хила йиш я. ХIаьта цунах хила а беза дунен тIара машар бахьан халкъаш лоаттабеча къовсама хоадам беш бола мул. Тха дехкар латт аз хьинаре хьаллацараха Праге яхийта гречески машара тIехьарча болама эггара дикагIа боли викалаш юкъе а болаш йола делегаци хьожанрах. ХIара грека дехкар да: «ДIахьалхашкахьа! Адамле ядерни тIемага хIалак ца яйтара дерригa низаш вIашагIтохаргда вай!» яхаш доладе эггара лоархIаметIара лозунг дег тIара къоабалдаь тIазцара цуьна пропаганда яра.

Фашизма, тIемо, кхьча мехкий базашa, интервенце дукха халонаш тIауттаь Греце, аьннад кхайкарал тIа, хьалхарча мугIарашка хила еза машарaи вахарaи тIехьа, ядерни тIема духьала къовсам лоаттабераштa юкъе.

Борис КОРОЛЕВ, АПН соб. корр.

Афины.

ТХА КАЛЕНДАРЬ

Тахан—Ф. В. ГЛАДКОВ (1883—1958), советски яздархо ваьча дийнахьа дена 100 шу дуз

Федор Васильевич Гладков ваьв 1883 шера 21/9 июне хьалха хиннача Саратовски губерне Чернавка яхача юрта.

Екатеринодаре (Краснодаре) педагогически классаш городской училище чекх а яьккхина 1902 шера дена Забайкалье хьехархо волаш болх беш хиннав.

Ший материалаш кепаетта волавелнав 1900 шера провинциальни газеташ тІа.

Яздархо хьадилара доккха новкъостал даьд А. М. Горьке. Гладкова дикагІволи хьетерхо а яттара кхоачарагІа вола доттагІ а хиннав из. Гладкова болх беча ваьхна, къеча ахархой вахара хетаьнча Октябрал хьалхагІарча произведенеш тІа холуш хиннад вахара процессаш дегІа мишта йогІа, цу хавара революционни низаш художественни образашца мишта юкъедолх кхетІйде гІерташ из хилар.

Советски литература классически литературай мугІаре латт Гладкова «Цемент» яха роман.

Эггара хьалхарча пятилетна къахьегамхой ба «Энергия» яхача романа турпалаш хиннад дІаэттараш.

Сийлахь-боккхача Даймехна тІема шерашка яздаь да уральски оборнии заводий нахах дола дувцараш, «Клятва» яха повесть — Урале эвакуваш яьча ленинградски болхлой хьнарерча къахьегамах язъьй.

Ф. В. Гладков Ленина ши орден, Къахьегама Цlеча Байракха орден, медалаш сима хиннав. Шозза еннар цуьна СССР Паччахьалкхен премеш.

ТАСС фотохроника.

ИЛЛИ—ЦУН ВАХАР

Концерт дІахьош волчо хІанз ва зувцаргволча илланчархочуи цІи яьккхача цунга хьенараша чІоагІа тІоараш тох, хозача хІамацига сатувсаш хул. ХІаьта сцена тІа дека долалу иллеш, ашарга дика ладувгІа хозча илланчархочун оаз ниіса ен. Цо дІасалаш наха цкъа хеза илли деза а дале: ладувгІарий дегашка даха дус.

Из ва ший хьалхара иллеш аьлча дена наха везавенна вола Токаев Сулейман. Масеехк шу да цо ший хозача иллешца наьха дегаш гІоздоаха. Мишта веная-те из искусства юкъе? Маца, мишта гучаьнний цун илли алара говзал?

Сулейман ваьв, ххийнаь, революционни традицеща йоазаш йолча Гойты яхача нохчий юрта. Ший хана цига деша вахав школе, бакъда, кызча бераша юкъе из къоасталуш хиннав ший зовнеча оазаца, илли дезарца. Цун хІана а дика дагадоагІа ше эггара хьалха илли даьккха.

— 1969 шера дар из, — дувц Токаева, — Цу хана ялхлагІча классе дешаш вар со. Сона иллеш дезнлга хоаш йолча хьехархочо, — цхьа илли алар дийхар согара. Наха юкъе иллеш даьхадеца а, цу хана хьехархочо дехарах эггара хьалха сцена тІа араваьлар со, илли аьлар.

— Дезалгара хьона яьнна говзал хургья из? — хаьттар аз цунга цкъа концерт чакхдаьначул тІехьагІа. — Шун дезале кІоарга говзал йолаш илланчархой хинна хургба.

— Из ниттa дац, — аьлар Сулеймана, — тха дезале цІанкха а хиннавац илланчархо а музыкант а. Бакъда, новкъостий вІашагІкхийттача дика ца доакхе а дахчав пандар лонкхаш хиннав вонккагІвола воша Султан. ХІаьта цу тайпара пандар лонкха сага хІара дезале а хила тарлу.

Школе деша вагІаш эггара хьалха илли даьккхача дена Сулейманах хул самодеятельноста хьинарера доакъашхо. Художественни самодеятельноста артисташта юкъера хьебеьнна гІорбаьна илланчархой кІезига бац, уж лакхаленга кхачар бахьан да, цар кхоллам халкъа бегахбувцамйца вІйхха буваам болаш хилар. фольклорах пайда эцаш хилар.

Цу тайпарча илланчархошта тара хила гІерташ хиннав Токаев а. Цо даакъа лоацаш хиннад дешархой районни а республиканский а художественни самодеятельноста хьажарашка, ший школа сий доаккхаш. ХІаьта цун вахаре праз долашагІа дола денош хиннад 1972 шера Урус-Мартановски района илле а халхара а халкъа ансамбла юкъе а волаш Токаев Москве хиннараш. Цига коллективо боакъо йоакх СССР ВДНХ хиннача самодеятельни искусства Ерригсоюзни фестивале даакъа лаца. Боккха аьттув боал ансамбла солист волча Сулеймана: цунна лу фестивала лауреата диплом. Ниттa цІенкха дишлац илланчархочоа фестивала лауреаташта, дипломантаьшта юкъе а волаш КПСС XXIV съезда делегаташта йоккхача Кремлевски Дворецe концерт далар.

Чакхдоал школьни шераш. Цу хана С. Токаева хержабар ше хьалнацаргбола вахара, некъ: дерргa ший вахар искусства хетаде лаьрхІар цо. Из дог тийша вар ше хержа линъ ниїса хержа хилара. Цудухьа из деша вода Нохч-ГІалгІай республиканск музыкальни училище вокальни отделене. Занятегара занити мел йоал дегІаухар цун илли аларе говзал. Цуа совгІа, цун говзал дегІаккуваяла даькъе дикка моттиг дІалоацаш дар кхъакарашка, фестивалашка, концерташка даакъа лацар, вокальни искусства говзанчаш бовзар, телевидене, радио чу ехи йола выступленеш.

Толамца чакхйоакх цо из училище, бакъда, цох кхиачам бaь ІаккхорТокаев. дІахо энанеш лакх ца ер саца йиш йоацилга кхетадора цо. Ший новкъостацa: илланчархочуна И. Усмановца, композиторaца Дикаев Іаьлаца, пандарчаца Дикаев Анарбенаца 1977 шера из деша вода Ростоверча музыкально-педагогически институте. Дешар чоалдене хиннад, бакъда, дукхагІа ха лоаш болча оІаисаго хьинар, ниа ца кхобеш карьерзалий алакаш.

1982 шера институт чакх а яьккхе, цо хьащ лакхера музыкально-педагогически образовани хилара тешал дешдола диплом. ЦІаоагІа ший республике, болх бе волалу Нохч-ГІалгІай паччахьалкхен филармоне. ХІанз из ва вай республике дика йовзаш йолча «Илли» яхача фольклорни ансамбла художественни кулгалхо.

Юха а цун иллеш дезаденначарна хезар ловман поэда санна цІена еча оаз. юха а дека даьлар цо дІасалаш долаа «Даймохк-нана», «Даймохк-безам», «Мамаева боарна тІа», «Ветеранаш боагІа», «Нана», «Юха хьо бІаргайна» яха а. кхыдола а иллеш.

Вай республике моттиг хургьац «Илли» ансамбло ший искусство дІа ца йовзийташ. ХІаьта цу коллективa аьттон кІезига даакъа юкъедихьадац художественни кулгалхочо. Дикка болх бу цо ший говзал дІалуш ансамбла солисташца. Цудухьа дашо а цун бархал оалаш ба илланчархой М. Ясаев, Ш. Устамиров, М.-А. Чапарева, кхыбараш.

Вайна гуча тайпара Сулеймана нийса хержаб ший вахара некъ.

— Кхьча тайпара хила йиш а яцар аьна хет сона. — йоах Токаева, — хІана аьлча, илли — из са вахар доландда.

Из къона ва, дуккха сийрда денош да цунга дІахо а хьежаш, кхы а цкъа ший иллешца вай гІаддига Іерганна ва.

А. КУСАЕВ.

Къона болхлой кийчбеш...

Кхьча дешара заведенешка санна дешара шу чакхдьннад № 30 йолча Аргунерча профессионально-техническа училище а. Укх шера цига дийша а дийша араваьннав 200 къона специалист, уж ба сварщикаш, токараш, шекар деча завода лаьрхІа болхлой. ДукхагІча даькъе цар къахьегаргда Аргунерча «Пищемаш» яхачен Нохч-ГІалгІайчен шекар дечен заводашка.

Мишта Іомаергья селхаварча школьника сварщика, токара, аппаратчика говзалаш, цунна из езаш а хургйолаш? Цу деша теркам тІабохийташ а профориентаце лостамагІа болх беш а хьайоагІа училище дешара-кхетама балхах вола директора заместитель М. Д. Герихановерте латта инженерно-педагогически коллектив.

— ХІетта деша айттача нагирхошта дукха хІама ховш хилац шоаш хержача профессех, — яхаш дувц Гериханова. — Эггара хьалха оаха царна «Пищемаш» яхача заводе довзийт сварочни а аьшна обработка яра а балхаш. Дешара хьалхарча шера кІира кхоазза чакхйоах практически занятеш, хІаьта дешара шолагІча шера дешархой практика кулгалдеш хул йоккха опыт йола болхлой.

Дика традици а хиннa дІаэттад училище «Пищемаш» завода къахьегама ветеранашца С. Бисултановца, В. Пентаевца, С.-А. Такаевца, кхьчарца хулаш дола. дешархошта шоаш хержа профессеи кхы а чІоагІагІа езийолийташ дола вІашагІкхетарaш. Ниттa дикача гІулакхех да газосварщика, токаре, монтанцика говзалех чаихйоахаш йола конкурсаш, йийлла урокаш.

Къаьстта дикa оттабаь а дІахьош е ба дешархошта кхетам баларе болх. Из дикa дІабахьара бахьан да хьехархоша шоашта хьалхашка латта деккар дика кхета а деш къона специалисташ къахьегамта кийчбеш хилар. Къаьстта белгалбаха беза кхетам балара болх дика дІабахьа нарагІдоалаш, ховш бола хьехархой: М. Занрханов, Л. Темурнаева, Л. Мустапаева, Г. Косенко, кхыбараш.

Дешара дика хьалаш да училище, кийчъяьча кабинеташка латт тІеххьара техника. Масала, дешархошта шоаш луш дола жопаш нийса дий хьожийта дагахьашин кабинете оттаьй «Электроника-509» яха видеомагнитофонни установкаш. Училища общежите болх беш е киноустановка, чухьамa телевизораш я. Болх беш я училище Черноченко яхача воккхагІволча мастера кулгалду технически кхоллама кружокаш.

Цхьаькха цхьа хІама белгалдаккха а безам ба са. ХІетта деша баьхкича нагирхошта юкъе хул школьни программах дола дешара дисциплинаш еттара во ховшбараш. Цудухьа хьехархошта атта хилац училище Іомаде дезар царга карадерзадайта. Цхьа масал доаладерга ва. Кхо шу хьалха кхуш боагІарий гІулакхех йолча Шалински районни отдело училище деша хьожавар Нрисхалов Іарби. Из кхьайтта шу даьнна вар, да а нана а дацар. Оамалаш хала болаш, цхьаннеца оагІув ца буллаш. дешара тІеравувлаш вар из. Училища коллективо кІезига къахьийгацзар кІаьнк нийсача новкъа ваккха гІерташ. Нрисханова кхетадир хьехархой шийна алхха дикадар хилар лоаш болга. Оамалашта хувцавеннача цо дика карьерзаю газосварщика говзал.

Ниттa дика къахьегаш шоай болх дІахо а дІабахьа лаьрхІа а училища коллектив.

М. ЭНЕНДИЕВ.

ГРОЗНЕ ЭКРАНАШ ТІА

«ЭГГАРА ДІАЬКАГІДОАЛА ЧА МЕРГІИЛГ»

Рижски кинематографисташа ниттa цІа тилдай шоай кердача балхах. На картина Г. Кановичен С. Шалтенисен сценарех оттадаьр ва режиссер Дандро Ритенберг.

Ира сюжет йолча картине хулаш дола хІама 1946 шера цхьан прибалтийски городе хул. Чекист Забелла лаха езаш ва оккупаци йолча хана лотъьадаь дошув доазол арахьа дІададаьа гІерта орден.

Актера Тараторкин Георге боккхача говзале хьагойт ше роль ловзаеш волча фильма керттерча турпала — чекиста сурт-сибат.

«СЕРДАЛА ФОРМУЛА»

Дукхачарна дагадоагІа хургда кинодраматурга Лапшин Александра сценарех даьха «Доктора Калинниковай хІара ди», «Кхоссалала бокъо», «Маькха чам» яха фильмаш. ХІаьта «Сердала формула» яхача картина сценари а цо дукхагІча даькъе боанхо еча темина — хІараеаг ший мехха а халкъа а хьалхашка бехктоххаме хилара хетаь я.

«СА БЕЗАМ БАЦ ВОККХА ХИЛА»

«Са безам бац воккхa хила» яхача фильме даси наьнаси тайп-тайпара ший цикъ хержаб шоай бера кхетам базара. Наиа физически кхетам бала гІерт. ХІаьта да цуяга книжкаш дешийта, из дукха хІама ховш хилийта гІерт.

Вайна гучча тайпара, аха шу даьнгнча йоайна ги белар кІезига «мухь» бац. Цхьан оагІорахьара санъердаме а вокх оагІорахьа хьелаш луш йола а комеди оттаьй М. Горьке цІерагІча киностуде. Цун режиссер ва Чулюкин Юрий, сценарий язъьр — Кушниренко Георгий.

«АКХА ЦИСК АРАДОАЛ БЕРДА ТІА»

Пайда боалача безама берда тІа гІолла» яхача фильмага хьенкарашта дагадоагІа хургда къаьнача лесникацен цун тешамеча доттагІца — Кунак яхача акхача цискаменн нийсденна хІамаш. Из картина дукха дезаденна хилара тешал деш да цун авторашка наха ладаь дукха хьаьхтараш.

Зрителаша ахийтача кахаташа дакхийтад «Акха циск арадоал берда тІа» яха картина.

«ДЕНАЛ ДОЛЧА РЫЦАРАХ АЙВЕНГОХ ЙОЛА БАЛЛАДА»

Литературе хул хано йиш йа ен, хьа ца ен йола произведенеш. Царех я английски яздархочун Скотт Вальтера «Айвенго». Цудухьа нахa санъердаме хургда аьнна хет цу произведене турпалаш экрана тІа бІаргаго. Цу картина дувц денал долча, нийсхо езача рыцарца Уильфред Айвенгоца нийслуча кхерамеча а санъердамеча а приключенеех.

Авторо ше дІа а оалаш фильме ен Высоцкий Владимира язъьа пхи баллада.

В. КОВАЛЕВА.

Редактора заместитель М. М. ХАМХОЕВ.

КАГИЙ НАХИ МЕХКАРИЙИ!

№ 4 йолча Грозненски юкъерча профессионально-технически училище 1983—1984 дешара шера дешархой деша дІачуэцилга дІахойт.

Укх профессех:

1. **Мехкаьттен гази йоаккхача скважинашта эксплуатационни разведочни буру тохача буравьчанка гІонча, электросварщика болх бе а хоргдолаш.**
Дешара ха — 1—3 шу.

2. **Буровойнта гІулакх деш вола электромонтер.**

3. **Электр...**
Дешара ха — 3 шу.
Дешара ха — 3 шу.

4. **Слесарь-авторемонтник.**
Дешара ха — 1 — 3 шу.

5. **Химически анализа лаборант** (мехкарий).
Дешара ха — 3 шу.

6. **Топограф-геодезист.**
Дешара ха — 3 шу.

Училище деша дІаэц 8—10 класс чакхъяьккха кагий нахи мехкарийи, эскарера цІабаьхна бІухой.

Училище кийчъю «Грознефть» объединенена кадраш. Деша богІача хана дешархой Іалашбу мах боацаш обмундированеца, ахчанца, учебникашца, общежитеца. Производствени практика йолча хана дешархошта шоай специальностагІа доагІача юкъарчо аладех 33—50 процент ахча кара дІател. Училище деша вагІаш яьккха ха къахьегама стажаца дІалоархІ.

Училища кхо курс чакхъяьккха а йистебоалаш дІалуш йола экзаменаш толамe дІаенна а болча нагирхошта юкъера образовани яккхарах долеи профессегІа квалификаци еша долеи диплом дІалу.

Училище чакхъяьккхараш специальностагІа болх бе хьожабу города Грозне Деша отта безам болчо училище яьчулу директора цІерагІа ер документаш: заявлени, дийша хилара тешал, вахача моттигера справка, ваь ха тІайола тешал е паспорт, 6 фотокарточка 3x4 размер йолаш. Документаш хьачуйиду хІара дена 8 сахьат даьлча дена 16 сахьат даллалца.

Занятеш дІайолалу 1983 шера 1 сентябре.

Хьамсара доттагІий! Тха училище деша дуэза! Из чакхъяьккхачул тІехьагІа оашош хержача специальностагІа йоккха говзал йола болхлой хургда шоах, хІаьта юкъера образовани а хургья шун.

Училища адрес: г. Грозный, Октябрьски район, 12 участок, автобусаш № 13, 24, 25, трамвай № 5. «12 участок» яхача уж соцача кхаччалца.

ТЕХНИКУМЕ ДЕША ДІАЭЦ

Грозненски мехкдаьтта техникумо дІакхайкхаду 1983—1984 дешара шера деша нах дІаэцаш хилар Дийнахьарчен заочни отделенешка укх специальностех:

1. **Скважинашта тоххамаш дара геофизически методаш** (алхха дийнахьарча отделене).
2. **Пайдане оахкалаш доахка моттигаш лахара а тоххара а геофизически методаш** (алхха дийнахьарча отделене).
3. **Мехкдаьттан газовни скважинашта эксплуатаци яр** (дийнахьарча а заочни а отделенешка).
4. **ЦІи ялара духьалара техникей кхерамзалех** (алхха дийнахьарча отделене).
5. **Мехкдаьттан газовни скважинашта буру тохар** (дийнахьарчен заочни отделенешка).
6. **Мехкдаьтта промыслова химе** (алхха дийнахьарча отделене).

Дийнахьарча отделенешка деша дІаэц юкъарча образоване школай бархІ итт класс чакхъяьккха нах. Заочни отделене деша дІаэц юкъарча образоване школа итт класс чакхъяьккха нах.

Дешара ха дийнахьарча отделене укх

1. **Скважинашта тоххамаш дара геофизически методаш** — 3 шуи 6 бутти.
2. **Пайдане оахкалаш доахка моттигаш лахара а тоххара а геофизически методаш** — 3 шуи 6 бутти.
3. **ЦІи ялара духьаларча техникей кхерамзалех** — 3 шуи 6 бутти.
4. **Мехкдаьтта промыслова химе** — 3 шуи 8 бутти.
5. **Мехкдаьттан газовни скважинашта эксплуатаци яр** — 3 шуи 10 бутти.
6. **Мехкдаьттан газовни скважинашка буру тохар** — 3 шуи 10 бутти.

Заочни отделене дешара ха

10 класс чакхъяьккхарий — 3 шу.

Техникуме деша боагІараша заявленеш хьачуду:
а) дийнахьарча отделене — 31 июле кхаччалца;
б) заочни отделене — 10 августе кхаччалца.

Деша оттарашa дІаяу экзаменаш:
а) дийнахьарча отделене — 1 августа дена 20 августа кхаччалца;
б) заочни отделене — 13 августа дена 20 августа кхаччалца.

8 класс чакхъяьккхараша:
1. **Математиках** (дувцаш).
2. **Эрсий меттах** (диктант).

10 класс чакхъяьккхараша:
1. **Математиках** (дувцаш).
2. **Литературах эрсий меттах** (сочинени).

Экзаменаш йоацаш дийнахьарча а заочни а отделенешка деша дІаэц:

1. 8 класс чакхйоаккхаш хестора грамота (лист) еннараш е юкъера школа чакхйоаккхаш дошо е дото медаль еннараш, юкъера профессионально-технически училищаш чакхйоахача хана тІехдика дешара диплом деннараш, хІаьта ниттa юкъера школа чакхйоаккхача хана «ЦІьадола предметаш Іомадеча хана къаьстта доккхий толамаш дахарах» яха хестора грамота еннараш, нагахьа санна цу предметех экзаменаш дІаела езаш яле.

2. СССР Герзашцарча Низий штаташка сокращени еш запасе вохийташ, укхцІено бахьан долаш я ха чакхъьнна а СССР Паччахьалкхен кхерамзалеи Комитета органашкара, СССР чурча гІулакхий органашкара мукъабовлийта эсараш, прапорщикаш, мичманаш, сверхсрочни гІулакх деш хиина бІухой (мукъабовлийтачул тІехьагІа ши шу дІадаллалца).

3. Экзаменаш йоацаш хьаьц заявленеш хьаьца ха чакхъяла дийъ ди хьалха документаш хьачудала кхоаваьр дешарах долча документий конкурсага хьекхa бархІ шера е итт шера школа чакхйоаккхаш оценкаш «4», «5» яьккха бола нах укх специаль...:

— **пайдане оахкалаш доахка моттигаш лахара а тоххара а геофизически методаш;**
— **скважинашта тоххамаш дара геофизически методаш;**
— **мехкдаьттан газовни скважинашка буру тохар;**
— **цІи ялара духьалара техникей кхерамзалех.**

Заявлени хьачуду директора цІерагІа цунца ер документаш а долаш:
— бархІ шера е итт шера дийша хилара документ (подлинник).
— вахача моттиге школьни лоро е дарбан-профилактически учреждене енна № 286 йолча формагІа йола медицински справка (справка бланк техникумера дІаэца йиш я);
— къахьегама книжка тІара тхьанйца, предприните кулгалхочо печать тоІаяь выписка хила еза практически болх баь стаж йолаш барашкен заочно деша боагІарашкен;
— направлени, предприните хьожабаь деша баьхкарашка;
— пхиъ фотокарточка (керта тІа хІама йоацаш, 3x4 си боарам болаш даькккха);
— ваь ха тІайола тешал е паспорт, военни билет е приписной тешал деша воагІачо ше хьахьокха деза.

Деша боагІарашта лаьрхІа 1 июле дена болх беш хургья экзаменаш дІаяла нах кийчбара йола курсаш.

Заявленеш хьа а нийю, ца кхетар хатта йиш а я укх адресагІа: г. Грозный, Клары Цеткина цІерагІа улица, 14/53, кабинеташ 120, 106, телефона номер 2-63-09.

МОЛДАВСКИ ССР. Тайп-тайпара профессеш а халаш а йолча дукхача наькъа хьинаре салоІам а хинна дІаеттай туризм. Молдаве городашкарча а юрташкарча а спортивни секцешка, наькъа делилга дезарий клубашка туризма тайп-тайпарча наькъашка арабувл итташ эзараш болхлой, гІулакхера нах, колхозхой, дешархой. Уххаза царна доза туристически техниках ха мел дезар, дегІайоалаю шоай спортивни говзал.

Дукха а бола наькъа лелалга дезараш тІаувл шоаш мо кхы доацача молдавски кодрай, Днестрен Реутен тоамболча атагІенай хозало. СалоІача ден ноходий а дукхача деношка наькъа лелара а доакъашхошта кийчъяьй еза моттигаш а хьамсарча мехка ший тайпара исторна а туристашта довзийташ йола дукха маршруташ.

СУРТА ТІА: хьамсарча мехка гІолла еча новкъ сборашка ба туристически моттиг йоазара кружокий кулгалхой. Аьрдехьара аьттехьа — Валентина Берций ший йоІ Аурика а йолаш, Валерий Куликов, Валентина Коваль, Валентина Рощец.

Б. КАПНИНА сурт.
ТАСС фотохроника.

ТЕЛЕВИДЕНИ

21 ИЮНЬ
II ПРОГРАММА

17.15 — «Зарница» — тІемій дукха деза ловзар».
17.35 — «Сийлахь-боккха Даьхен тІом». Фильм 18-гІа — «Берлин духьа баь тІом».
18.15 — «Нохч-ГІалгІайче гІолла».
18.35 — Киножурнал.
18.45 — «Дуне» халкъашта юкъера обозрени» (нохчий меттала).
19.00 — «Гурган» (нохчий меттала).
19.30 — «Замен махи», «Шингалья» яха художественни фильм. Кинопередача.

22 ИЮНЬ
II ПРОГРАММА

17.25 — «Сийлахь-боккха Даьхен тІом». Фильм 19-гІа — «Эггара тІехьа баь тІом».
18.25 — «Нохч-ГІалгІайче гІолла».
18.25 — Фильм-реклама.
18.40 — «Унахцено» (гІалгІай меттала).
19.10 — «Осеод: дагалоаттами декхараш» (нохчий меттала).
19.25 — «Са Даьхен саите».

РАДИО

21 ИЮНЬ

7.20 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам.
7.25 — «Агитатор — ххай тІерча стане». Хаоттамах бола хоам.
8.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор.
8.23 — «Сердало» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (нохчий меттала).
8.33 — Передачай программа (гІалгІай меттала).
8.36 — Халкъий - эмирий музыка (гІалгІай меттала).
9.15 — «Пятилетна хьалхатте» Корреспонденци (нохчий меттала).
9.30 — «Къона замани» яха радиовыпуск (гІалгІай меттала).
15.00 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам.
16.01 — «Марла кхабари цунах хулаш дола зулами». Беседа (нохчий меттала).
16.15 — «Марксизм - ленинизм хІанзарча хана дуне дегІадари». Беседа.
16.31 — «Юрт а Боахама хьалхаллаттараштa». Концерт (нохчий меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гІалгІай меттала).
18.30 — Хоамаш.

УКВ

18.00 — «Асаль». Музыкальни радиоспектакль.
19.00 — «Сайранара вІашагІкхетараш». Концерт.
19.44 — «ЖожагІатта со мишта хІаар». Юмористически дувцар (гІалгІай меттала).
20.05 — Даймехках дола мелешн ашараш».

22 ИЮНЬ

7.20 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам (эрсий меттала).
7.25 — «ДІахьош я доакъараш Іалашдара месячник». Хаоттамах бола хоам.
8.15 — «Грозненский рабочий» газета обзор.
8.23 — «Ленинан некъ» газета обзор.
8.30 — Передачай программа (нохчий меттала).
8.33 — Передачай программа (гІалгІай меттала).
8.36 — «Даьхенах дола иллеши ашараши» (нохчий меттала).
11.15 — Доккхачун а зІамигачун а кхаа ба (гІалгІай меттала).
11.30 — Концерт (гІалгІай меттала).
15.15 — «Барт, тайнача дезале» яха радиовыпуск (гІалгІай меттала).
15.35 — «Деша темаегІа».
16.00 — Передачай программа. Хаоттамах бола хоам.
16.01 — Дунен халкъашта юкъера обозрени (нохчий меттала).
16.15 — Халкъа музыка (нохчий меттала).
16.45 — «Сийлахь-боккхача Даьхен тІема урокаш — агрессораша цІемхаштта кхотадё дезара».
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гІалгІай меттала).
18.30 — Хоамаш.

УКВ

18.00 — В. Киршон. «Маьнка». Радиоспектакль.
19.52 — «Зама» яхача ВИА концерт.
20.20 — «СалаІара минуташ» (нохчий меттала).
20.35 — С. Магомедова дІаоалаш дІаяадаь иллеш.

Хьоьвьр...

Тахан республике гІоллен Грозне хувцалуш морхаш а йолаш, йоачав а йоацаш, малхбоалехьара секунда 2—7 метр сиха мух а болаш, фегара температура республике гІолла 24—29, Грозне 26—28 градус йІовхал а йолаш ха хила мег.

Кхоанен ломмен хувцалуш кхоаллонаш а йолаш, цхьайцайолча моттигашка лаьгІо догІа а делхаш (дикъувкъаш хила а мег), малхбузехьара секунде 10—15 метр сиха мух а хьекхаш, фегара температура буйсашка 12—17, деношка къулбехьа гІолла 20—25, къулбаседехьа гІолла 24—29 градус йІовхал а йолаш ха латта тарлу.

Метеостанци.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителя — 2-85-07; бехктокхама секретаря — 2-84-68; отделаш: партийни вахара — 2-54-04; промышленностен транспортен — 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84; культура — 2-64-75; кехаьшой — 2-56-87; корректорске — 2-89-68.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-56-87; корректорская — 2-89-68.

Газет арадувла шинарен, ерен, шоаттен деношка

СФ00156. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 3191.